

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 1.000 fr. per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

DE ACTUALITEIT VAN MONTESQUIEU

Rede uitgesproken door Mr. Joseph VAN DEN BROECKE,
op de plechtige openingszitting van de Conferentie der Jonge Balie
te Kortrijk, op 3 oktober 1970.

«C'est une expérience éternelle, que tout homme qui a du pouvoir est porté à en abuser; il va jusqu'à ce qu'il trouve des limites.» (De l'Esprit des Lois; bk. XI, ch. IV)

Iedereen die rechten heeft gestudeerd, herinnert zich, minstens op vage wijze, dat er in lang vervlogen tijden ergens eens een genaamde Montessuiieu heeft geleefd die aan de nageslachten een boek «L'Esprit des Lois» heeft nagelaten. En wie daarenboven een zekere belangstelling heeft voor het politieke gebeuren in de meest ruime zin, weet dat diezelfde Montessuiieu aangezien wordt als de geestelijke vader van het principe van de Scheiding der Machten.

Waarom dan, hic et nunc, uw geëerde aandacht opvorderen voor deze eerbiedwaardige auteur van wie de opvattingen toch gemeengoed geworden zijn voor onze huidige samenleving? Waarom deze enkele losse beschouwingen, betiteld als «de actualiteit van Montesquieu»? Is dat soms niet een contradictio in terminis? Misschien wel. Hoe dan ook, het onderwerp voor de kleine voordracht die ik de eer heb thans te houden voor uw geëerde vergadering werd mij ingegeven door een ketting van gebeurtenissen, zo in binnen- en buitenland, die de traditionele grondslagen van onze samenleving aanvechten. Omdat die contestatie mij meestal eerder klakkeloos lijkt, een contestatie om de contestatie, als een variatie van l'art pour l'art, heb ik mijzelf de vraag gesteld of die grondslagen soms inderdaad niet verouderd zijn en niet dienen te worden vervangen door een nieuwe basis voor onze samenleving.

Die gedachten voeren mij direkt naar de essentie zelf van onze samenleving; bestaat de gemeenschap voor de mens of is het omgekeerd, en bestaat de mens voor de gemeenschap?

Dat is ongetwijfeld de hele zaak. Laat ik U onmiddellijk gerust stellen: ik ben er mij tenvolle van bewust, dat het uitputten van die vraag verre boven en buiten mijn bevoegdheid ligt.

Ik ben noch filosoof noch politicus. Mijn uiteenzetting

wil alleen een reeks vluchtige beschouwingen zijn van een geïnteresseerd, zij het dan ietwat gedesabuseerd toeschouwer van het hedendaags gebeuren. Zij is noch volledig noch diepgaand, en op voorhand wil ik mij reeds excuseren bij de weinigen onder U die meer zouden verwachten.

De vraag dus die aan de grond ligt van deze uiteenzetting is de kapitale vraag naar het waarom van de samenleving: bestaat de mens voor de gemeenschap of, integendeel, bestaat de gemeenschap voor de mens? Het antwoord op die vraag ligt opgesloten in de aard zelf van de mens. De mens is op zichzelf een zo zwak wezen dat hij niet kan leven buiten een gemeenschap. Het besluit uit die blote vaststelling is, naar mijn bescheiden mening, dan ook zeer eenvoudig en voor de hand liggend. Daar enerzijds de mens niet kan leven buiten de gemeenschap en daar anderzijds de gemeenschap bestaat, lijkt het mij evident dat de gemeenschap voor de mens bestaat. Moest dat eenvoudig antwoord U niet bevredigen; dan zult U misschien overtuigd zijn als ik mijn vraag omkeer. Als niet de gemeenschap voor de mens, maar de mens voor de gemeenschap bestaat, waarvoor bestaat de gemeenschap dan wel? Voor haar zelf? Dat is absurd, want de gemeenschap bestaat niet als zodanig, en is alleen een verhouding van mensen onderling.

Wie echter zegt gemeenschap, zegt een geheel van regelen dat de verhoudingen tussen de leden van die gemeenschap onderling en tot die gemeenschap bepaalt. Ubi societas, ibi jus. Regelen hebben echter slechts zin als hun toepassing kan afgedwongen worden. De toepassing van die regelen impliceert dus een gezag. Daar de gemeenschap slechts uit mensen bestaat, moet dat gezag noodzakelijkerwijze door mensen gedragen worden.

Met deze propositie stappen wij rechtstreeks in de kern van het probleem dat ons bezighoudt. Want, stelt Montesquieu vast, (De l'Esprit des Lois, livre XI, ch. IV) «C'est une expérience éternelle, que tout homme qui a du pouvoir est porté à en abuser; il va jusqu'à ce qu'il trouve des limites».

Deze pessimistische of beter gezegd realistische opvatting over de natuur van de mens is eigenlijk de grondslag

van de leer van Montesquieu. Vooraleer echter deze leer nader te bekijken, zullen we even de persoon zelf van Montesquieu belichten en hem situeren in zijn tijd.

Charles Louis de Secondat, Baron de la Brède et de Montesquieu is op het kasteel van La Brède op 18 januari 1689 geboren. Zijn vader was militair maar stamde uit een geslacht van noblesse de robe. Zijn moeder, Marie-Françoise de Penel was zeer gefortuneerd en bracht in haar bruidschat de rijke wijngaarden van het domein van La Brède mee. Dit goed, samen met de titel van baron de La Brède zou trouwens bij haar dood overgaan op haar oudste zoon, Charles Louis. Er mag hier wel even aangestipt worden dat de moeder van Charles Louis de Secondat Engelse voorouders had.

Op elfjarige leeftijd werd Montesquieu naar het Oratorium van Juilly, in de nabijheid van Meaux gestuurd, waar hij bleef tot zijn 17de jaar en de humaniora doorliep. Hij werd er goed bevriend met de zoons van verscheidene aristocratische families uit Parijs. Die vriendschap zal hem later zeer dienstig zijn voor de introductie in het gesloten milieu van de Parijse hoge adel.

Na drie jaar kollege te hebben gelopen aan de Rechtsfaculteit te Bordeaux promoveerde hij tot Doctor Juris in 1708. Hij liet zich inschrijven aan de balie, eerst te Bordeaux, later te Parijs. Hij was werkzaam in de Franse hoofdstad tot hij in 1713 naar Bordeaux werd teruggeroepen wegens het overlijden van zijn vader.

In 1716 — Charles Louis is dan 27 jaar — sterft ook zijn oom, Jean Baptiste, Baron de Montesquieu, die hem zijn goederen, de baronnie de Montesquieu (bij Agén) en het ambt van ondervoorzitter (*président à mortier*) van het parlement te Bordeaux legateert. Op de prille leeftijd van 27 jaar neemt Montesquieu dus zitting in het Parlement van Bordeaux en fungeert hij er tien jaar als ondervoorzitter. Hij bleek een knap jurist en zeer gewetensvol magistraat te zijn. Hij was buitengewoon werkzaam en wijdde zich aan een diepgaande studie, niet alleen van het Romeins Recht, maar ook van de positieve wetenschappen, vooral van de geologie, de biologie en de fysica. Zijn belangstelling voor de wetenschap maakte hem tot een trouw bezoeker van de pas opgerichte Academie te Bordeaux.

Die verscheidene activiteiten bleken nog niet voldoende om zijn buitengewone werkkraft volledig in beslag te nemen. Immers, in 1721 publiceerde hij, anoniem, de fameuze « *Lettres Persanes* ». Het boek kende onmiddellijk een zeer levendig succes. Vrij spoedig geraakte ook bekend wie er de auteur van was. De bijval van zijn eerste boek voerde Montesquieu herhaaldelijk naar de Franse hoofdstad. Mede dank zij de vele vrienden die hij gekend had in het Oratorium te Juilly was hij spoedig geïntroduceerd in de vooraanstaande salons en clubs te Parijs en zelfs in kringen van het Hof.

Voor zijn ambt van *président à mortier* van een Parlement in de provincie had hij niet veel belangstelling meer. In 1726 verkocht hij dan ook zijn ambt en ging zich te Parijs vestigen.

Nadat hij op 24 januari 1728 ontvangen was geworden als lid van de Académie Française, vertrok hij voor een lange studiereis door Europa.

Hij bezocht eerst Wenen, trok dan achtereenvolgens door Italië, Duitsland en Nederland, van waaruit hij eind oktober 1729 scheep ging naar Engeland.

Zijn bezoek aan Engeland duurde twee jaar. Hij maakte er kennis met vele vooraanstaande politici en geleerden, werd voorgesteld aan het Hof en woonde debatten bij, zowel in het House of Lords als in het House of Commons.

In de lente van 1731 sluit hij zijn bezoek aan Engeland af en trekt hij zich terug op het kasteel van La

Brède. De eerstvolgende jaren die hij in de relatieve eenzaamheid van La Brède doorbracht, zijn uiterst vruchtbaar geweest. In 1734 verschijnt « *La Monarchie Universelle* », gevolgd door « *Considérations sur les causes de la grandeur des Romains et de leur décadence* ».

En veertien jaar later, met name in november 1748, verscheen zijn hoofdwerk: « *De l'Esprit des Lois* », bij de Geneefse uitgever J. Barillet. Het wekte onmiddellijk een zeer grote belangstelling. In de kerkelijke kringen ontketende het trouwens zoveel deining dat het in 1751 door het Vaticaan op de Index van de verboden boeken werd geplaatst.

Na het verschijnen van dit kapitale werk heeft Montesquieu niet veel meer gepubliceerd. In 1750 gaf hij nog de « *Défense de l'Esprit des Lois* » uit. D'Alembert drong bij hem aan om een studie over politiek te schrijven voor de *Encyclopédie*. Hij wees dat voorstel van de hand; wel verklaarde hij zich bereid om een artikel op te stellen over de goede smaak. Zijn *Essai sur le goût* was meteen zijn laatste werk (1754).

Na een korte ziekte overleed hij op 10 februari 1755 tijdens een kort bezoek aan Parijs, op 66-jarige leeftijd.

Om een juist inzicht te hebben in de waarde en de draagwijdte van het werk van Montesquieu, is het noodzakelijk deze belangrijke staatsfilosoof in zijn tijd te situeren.

Hij is geboren in 1689. Zijn vormingsjaren vallen dus samen met de laatste jaren van de regering van Louis XIV. De lange regering van de Roi Soleil (zij duurde niet minder dan 72 jaar, met name van 1643 tot 1715) bracht de consolidatie van de absolute monarchie in Frankrijk. « *L'Etat c'est moi* » en « *parce que tel est mon bon plaisir* » — twee beroemde (of beruchte) uitspraken welke de absoluteitheid van die monarchie zeer juist typeren.

Het zal wel niet nodig zijn U eraan te herinneren hoe Louis XIV, na aanvankelijk belangrijke, ja, schitterende militaire en diplomatieke successen te hebben gekend, tenslotte zulke pijnlijke nederlagen leed dat hij op het einde van zijn regering al zijn territoriale uitbreidingen en zelfs een gedeelte van Frankrijk's grondgebied had moeten prijsgeven.

Zijn veelvuldige veldtochten, het bouwen van verscheidene paleizen — ik vermeld heel even maar: het Louvre, Versailles, Les Invalides en Marly le Roi — zijn zucht naar pracht en praal hadden de Staatskisten volledig uitgeput en het rijke Frankrijk aan de rand van het failliet gebracht.

Louis XIV is gestorven op 1 september 1715. Montesquieu heeft twee jaar vroeger de balie te Parijs verlaten, bij de dood van zijn vader. Hij heeft dus vooral geleefd onder de regering van Louis XV, de intelligente maar bedeesde achterkleinzoon van le Roi-Soleil. De monarchie beheerste het land op even absolute wijze als ten tijde van Louis XIV, maar het gezag werd in feite uitgeoefend door ambitieuze hovelingen; de adel en de Parlementen werden volledig uit 's lands beleid geweerd. Op economisch gebied was de toestand gunstig. De handel bloeide en er werden vele grote fortuinen opgebouwd door leden van de derde stand en ook van de adel. Er was een intense intellectuele activiteit. Het opsommen van enkele namen moge volstaan om een beeld op te roepen van het Franse geestesleven tijdens de eerste helft van de XVIIIe eeuw. Naast Montesquieu zijn er Voltaire, de Encyclopedisten, Rousseau en vele andere.

Met uitzondering van de Verenigde Republiek (Holland) en Engeland, heersen absolute vorsten in alle Europese landen, Frederic de IIe in Pruisen, Marie-Thérésia in Oostenrijk, Catharina de IIe in Rusland.

De Verenigde Republiek is een zeer welvarend land, met bloeiende handel en talrijke overzeese gebieden. Het

wordt bestuurd door de XVIII regenten en er heerst een vrijheid zoals nergens elders.

In Engeland heeft de Glorious Revolution in 1688 de laatste Stuart verjaagd. Krachtens de Declaration of Rights ontstaat een begin van parlementaire democratie.

Onze streken leven helemaal buiten dat gebeuren om. Zij zijn afgesloten van de Verenigde Republiek. Sedert Philips II heeft geen Spaanse vorst nog een voet gezet in zijn Nederlandse Erflanden. De Spaanse Nederlanden worden uitsluitend beheerd door landvoogden. Het absolutisme is fel getemperd als het rechtstreeks zijn invloed in onze streken wil doen gelden (wat overigens niet vaak gebeurde). De grote steden hebben nog allen hun privileges en de vorst is, in zijn betrekkingen met die steden, gebonden door de «Blijde Intrede». Economisch is er een zekere welvaart. Het is een statische maatschappij, waar vree en rust heerst en waar iedereen eerder tevreden of gelaten is met zijn lot. Als bij de Devolutie-oorlog onze Erflanden overgaan naar de Oostenrijkse kroon, zal er aan die toestand niet veel veranderen. Wel werden onze streken gedurende zekere tijd bezet door de legers van Louis XIV en werd er tussen die legers en die van Oostenrijk op ons grondgebied herhaaldelijk slag geleverd, maar dat was «une guerre en dentelle» die zelfs bij analogie niet te vergelijken is met de gesel van de hedendaagse totale oorlog.

Al deze gebeurtenissen hebben vanzelfsprekend hun terugslag gehad op de politieke ideologie.

De leer van het absolutisme vindt haar theoretische affirmatie in het werk van Thomas Hobbes, de belangrijke Engelse filosoof uit de XVIIe eeuw (1588-1679). Hobbes heeft de verschrikkingen meegemaakt van de burgeroorlogen in Engeland, die geleid hebben tot het verjagen van de Stuart's; in zijn ogen was er voor de samenleving geen grotere ramp mogelijk dan chaos en anarchie.

Zijn meest gekende werk is *Leviathan* (uitgegeven in 1651) waarin zijn stelling neerkomt op het volgende:

Van nature uit zijn de mensen allen gelijk. In natuurlijke toestand, vóór er enige regering bestaat, wenst elke mens zijn vrijheid te behouden. Om dat resultaat te bereiken tracht hij, uit drang naar zelfbehoud, de andere mensen aan zich te onderwerpen. Dat streven heeft als gevolg oorlog van allen tegen iedereen. In natuurlijke toestand bestaat er noch eigendom noch rechtvaardigheid. In natuurlijke toestand bestaat er alleen oorlog alsmede bedrog en geweld, die de twee kapitale deugden zijn bij oorlog.

Om aan deze rampzalige toestand te verhelpen sluiten de mensen zich aan in gemeenschappen en onderwerpen zij zich, in die gemeenschappen, aan een centraal gezag. Zulks gebeurt als volgt: enkele mensen komen samen en sluiten onderling een kontrakt waarbij zij overeenkomen een soeverein — een persoon of een corps — te kiezen, die over die mensen het gezag zal uitoefenen en aldus een einde zal stellen aan de permanente universele oorlog. Opmerkelijk hierbij is dat het kontrakt niet, zoals later Locke en Rousseau zullen stellen, afgesloten wordt tussen de leden van de gemeenschap en de verkozen soeverein, maar enkel tussen de leden der gemeenschap, die zich verbinden zich te zullen onderwerpen aan het gezag van de verkozen soeverein. Die keuze bindt zowel de minderheid als de meerderheid. Door het afsluiten van dat kontrakt, hebben de leden van de gemeenschap hun politieke rechten totaal en voor goed afgestaan en uitgeput. De leden hebben alle rechten verbeurd. Ook het recht van rebellie tegen de soeverein. Omdat, aldus redeneert Hobbes, de soeverein geen partij is bij dat kontrakt en er derhalve niet door gebonden is, terwijl de leden er wél door gebonden zijn. Zulke

gemeenschap noemt Hobbes «*Leviathan*», zoals het onkwetsbaar en onoverwinnelijk monster waarover de Bijbel spreekt in het Boek Job (Job XLI, 1-24-25).

De machten van de soeverein zijn onbeperkt en het volk heeft alleen nog die rechten die de soeverein aan het volk toestaat. Zulke soeverein kan ongetwijfeld optreden als een despoot zegt Hobbes, maar het ergste despotisme is altijd nog te verkiezen boven chaos en anarchie. Trouwens, de kansen voor despotisme zijn gering, want de belangen van de soeverein zijn gelijklopend met die van het volk.

Deze radikale stelling, die nog veel meer dan Il Principe van Machiavelli de catechismus is van het absolutisme en van de totalitaire staat, kende een zeer grote weerslag. Hoe kras zijn stelling ons ook schijnt, toch vond zij ook na de XVIIe eeuw navolgers en verdedigers. Denken we alleen maar aan Hegel en Kant. En hoe dikwijls heeft De Gaulle niet gegoocheld met het dreigend spook van chaos om zich van het franse volk door referendum een praktisch onbeperkte macht te laten geven.

Toch zal tegen die onmenselijke leer van Hobbes vrij spoedig een scherpe reactie komen. Die reactie zal trouwens ook in Engeland ontstaan en wel bij die andere grote Engelse filosoof, John Locke, geboren in 1632 en gestorven in 1704.

Locke behoorde tot de milieus die de Stuarts bestreden en in 1688, door de Glorious Revolution deze ongelukkige maar ook wel onverstandige vorstenfamilie voor goed uit Engeland verjaagden.

Hij heeft in 1690 twee *Treatises on Government* laten verschijnen.

Zijn theorie is gegrond op twee hypothesen, met name:

1. dat er een natuur-wet bestaat, buiten en boven elke positieve wet;

2. dat in een natuurlijke toestand de mens volkomen vrij is en leeft naar de voorschriften van de natuur-wet. Hij doet wat hij wil en beschikt over zijn goederen en zijn persoon zoals hij goed vindt, zonder toelating te moeten vragen aan, of afhankelijk te zijn van, enig ander persoon.

Maar, zegt Locke, er zijn helaas mensen die de voorschriften van de natuur-wet niet volgen, en die de persoon of de goederen van andere mensen aanranden.

Om zich tegen zulke aanrandingen te beschermen, zou de mens zich zelf recht moeten doen.

Teneinde zulks te voorkomen hebben de mensen een sociaal kontrakt gesloten, waarbij zij de politieke macht in het leven roepen. Die politieke macht heeft tot taak het eigendom van de leden te beschermen, de orde te handhaven en in 't algemeen de naleving van de natuur-wet te verzekeren.

Om dat doel te bereiken zal de politieke macht wetten maken waaraan sankties verbonden zijn, gaande van een kleine boete tot de doodstraf. Vervolgens zal de politieke macht, namens de gemeenschap, geweld gebruiken om de naleving van die wetten te verzekeren en om de gemeenschap te beveiligen tegen aanvallen van buiten af.

De politieke macht is echter geenszins absoluut. Zij bezit slechts die macht waarvan de leden van de gemeenschap, door het sociaal kontrakt, afstand hebben gedaan.

Bovendien behoudt de mens die tot de gemeenschap toetreedt, zijn vrijheid eigendom te verwerven en te behouden, om te gaan met wie hij wil en te spreken en denken zoals hem goedgeunkt.

Teneinde te voorkomen dat de politieke macht als despoot zou optreden, moet zij volgens Locke, gesplitst zijn in twee delen, met name:

primo: een wetgevende macht, samengesteld bij verkiezing door al de leden van de gemeenschap²;

secundo: een uitvoerende macht die de door de wetgevende macht gemaakte wetten uitvoert.

Volgens Locke is het echter zó dat de soevereiniteit bij de leden van de gemeenschap berust. Zij kunnen steeds een uitvoerende macht die haar rechten te buiten gaat, of haar taak niet naar behoren uitvoert, afzetten.

De weerslag van het werk van Locke was enorm. Het was in zijn tijd zeer revolutionair omdat het de soevereiniteit legde bij het volk, en omdat het het staatshoofd beroofde van de wetgevende macht. Bij de intelligentia in alle landen op het continent, die in gisting was en niet langer de absolute heerschappij van de vorsten wilde verdragen, had het een bijzonder grote weerklank. Die weerklank was des te groter omdat de leer van Locke niet de zuiver theoretische konstruktie van de geest was van een kamer-geleerde. Locke was immers van zeer dichtbij betrokken bij de krachten die door de Glorious Revolution in november 1688 een einde hadden gesteld aan het absolutisme in Engeland. Vanaf 1688 — hetzij een volle eeuw vóór de Franse Revolutie — werd aldus in Engeland een staatsbestel ingevoerd, met een wetgevende macht gekozen door het volk, al was dat volk aanvankelijk dan ook beperkt tot de bezittende klasse.

Het is geen toeval dat Montesquieu op zijn studiereis door Europa twee jaar lang in Engeland is gebleven (van 1629 tot 1631). Hij was hierin voorafgegaan door Voltaire die van mei 1626 tot eind 1628, als banneling, in Londen vertoefde. Bij zijn terugkeer was ook Voltaire een enthousiast propagandist van de nieuwe staatsinstellingen.

Laten we nu heel even stilstaan bij de ideeën, uitgedrukt door Montesquieu in zijn « De l'Esprit des Lois ».

De volledige titel van dit groot werk geeft zeer duidelijk weer welke de bedoeling was van Montesquieu: hij luidt als volgt: « De l'Esprit des Lois, ou du rapport que les lois doivent avoir avec la constitution de chaque gouvernement, les mœurs, le climat, la religion, le commerce, etc... »

Het opzet van Montesquieu is aan te tonen, door de studie van de wetten van alle volkeren dat, om goed te zijn, de wetten enerzijds in overeenstemming moeten zijn met « la raison humaine », en anderzijds dienen aangepast te zijn, voor elk volk in het bijzonder, aan diens eigen regeringsvorm, diens zeden, diens klimaat, diens godsdienst, enz. Hij drukt zich daaromtrent als volgt uit in het boek I, 3de hoofdstuk:

« La loi, en général, est la raison humaine, en tant qu'elle (nl. la raison humaine) gouverne tous les peuples de la terre, et les lois politiques et civiles de chaque nation ne doivent être que des cas particuliers où s'applique cette raison humaine.

Elles doivent être tellement propres au peuple pour lequel elles sont faites, que c'est un très grand hasard si celles d'une nation peuvent convenir à une autre.

Il faut qu'elles se rapportent à la nature et au principe du gouvernement qui est établi ou qu'on veut établir, soit qu'elles le forment, comme font les lois politiques, soit qu'elles le maintiennent, comme font les lois civiles. »

Of Montesquieu in zijn ambitieus opzet al dan niet geslaagd is, wil ik hier in het midden laten, want die vraag ligt buiten het voorwerp van deze voordracht. Speciaal belangrijk in verband met het voorwerp van deze uiteenzetting zijn het elfde en het twaalfde boek van De l'Esprit des Lois.

Het elfde boek handelt over: « des lois qui forment la liberté politique dans son rapport avec la constitution ».

Het twaalfde boek over: « des lois qui forment la liberté politique dans son rapport avec le citoyen ».

Laten wij even deze twee boeken wat nader bekijken. Montesquieu begint als volgt: « Je distingue les lois qui forment la liberté politique dans son rapport avec la constitution, d'avec celles qui la forment dans son rapport avec le citoyen » (chap. 1.).

Over de vrijheid schrijft hij: « Il n'y a point de mot qui ait reçu plus de différentes significations, et qui ait frappé les esprits de tant de manières, que celui de liberté (chap. 1.).... »

Il est vrai que dans les démocraties le peuple paraît faire ce qu'il veut; mais la liberté politique ne consiste point à faire ce que l'on veut. Dans un état, c'est-à-dire dans une société où il y a des lois, la liberté ne peut consister qu'à pouvoir faire ce que l'on doit vouloir, et à n'être point contraint de faire ce que l'on ne doit pas vouloir.

Il faut se mettre dans l'esprit ce que c'est que l'indépendance et ce que c'est que la liberté. La liberté est le droit de faire tout ce que les lois permettent (Omnes legum servi sumus ut liberi esse possimus — Cicero, pro Cluentio, par. 53); et si un citoyen pouvait faire ce qu'elles défendent, il n'y aurait plus de liberté, parce que les autres auraient tout de même ce pouvoir (chap. 3).

La démocratie et l'aristocratie ne sont point des États libres par leur nature. La liberté ne se trouve que dans les gouvernements modérés. Mais elle n'est pas toujours dans les États modérés; elle n'y est que lorsqu'on n'abuse pas du pouvoir; mais c'est une expérience éternelle, que tout homme qui a du pouvoir est porté en abuser; il va jusqu'à ce qu'il trouve des limites.

Pour qu'on ne puisse abuser du pouvoir, il faut que, par la disposition des choses, le pouvoir arrête le pouvoir. Une constitution peut être telle que personne ne sera contraint de faire les choses auxquelles la loi ne l'oblige pas, et à ne point faire celles que la loi lui permet. » (chap 4).

Na deze, naar mijn bescheiden mening toch merkwaardige en juiste bepaling van de politieke vrijheid, die thans, 250 jaar nadat Montesquieu haar heeft neergeschreven, haar volle waarde heeft behouden, zet hij het systeem van de Scheiding van de Machten uiteen, dat ten eeuwige dage met zijn naam zal verbonden blijven.

Ongetwijfeld heeft Montesquieu zich laten inspireren door Locke, die reeds de scheiding van de uitvoerende en van de wetgevende macht preconiseerde, maar het systeem van Montesquieu is wel origineel, en naar mijn bescheiden mening, veel beter gefundeerd dan de theorie van Locke.

Het is origineel omdat het nadrukkelijk drie onderscheiden functies in het staatsgezag onderscheidt en het de scheiding van de functies en het toevertrouwen van elk van die functies aan een afzonderlijke onafhankelijke macht stelt als een conditio sine qua non om de burgers voor despotisme te vrijwaren. Het is ook oorspronkelijk omdat het, naast de scheiding van de machten, bovendien een negatieve controle voorstelt van de ene macht over de andere.

Hoe formuleert Montesquieu deze scheiding der functies van de politieke macht en hun wederzijdse controle?

« La liberté politique, dans un citoyen, est cette tranquillité d'esprit, qui provient de l'opinion que chacun a de sa sûreté; et pour qu'on ait cette liberté, il faut que le gouvernement soit tel qu'un citoyen ne puisse pas craindre un autre citoyen.

Lorsque dans la même personne ou dans le même corps de magistrature la puissance législative est réunie à la puissance exécutive, il n'y a point de liberté, parce qu'on peut craindre que le même monarque ou le même sénat ne passe des lois tyranniques pour les exécuter tyranniquement.

Il n'y point encore de liberté si la puissance de juger n'est pas séparée de la puissance législative et de l'exécutrice. Si elle était jointe à la puissance législative, le pouvoir sur la vie et la liberté des citoyens serait arbitraire; car le juge serait législateur. Si elle était jointe à la puissance exécutive, le juge pourrait avoir la force d'un oppresseur.

Tout serait perdu si le même homme, ou le même corps des principaux, ou des nobles, ou du peuple, exerçaient ces trois pouvoirs: celui de faire des lois, celui d'exécuter les résolutions publiques et celui de juger les crimes ou les différends des particuliers.» (chap. VI).

Wat de bepaling aangaat van de personen of de lichamen die deze drie machten zullen uitoefenen, geeft Montesquieu de volgende zeer behartenswaardige beschouwingen:

«La puissance de juger ne doit pas être donnée à un sénat permanent, mais exercée par des personnes tirées du corps du peuple, dans certains temps de l'année, de la manière prescrite par la loi, pour former un tribunal qui ne dure qu'autant que la nécessité le requiert.

De cette façon, la puissance de juger, si terrible parmi les hommes, n'étant attachée ni à un certain état, ni à une certaine profession, devient pour ainsi dire, invisible et nulle. On n'a point continuellement des juges devant les yeux; et l'on craint la magistrature, et non pas les magistrats...

Mais, si les tribunaux ne doivent pas être fixes, les jugements doivent l'être à un tel point qu'ils ne soient jamais qu'un texte précis de la loi. S'ils étaient une opinion particulière du juge, on vivrait dans la société sans savoir précisément les engagements que l'on y contracte...

(Deze zo rake beschouwingen hebben des te meer waarde, omdat ze komen van iemand die gedurende tien jaar gezeteld heeft als ondervoorzitter in het «Parlement» te Bordeaux.)

Les deux autres pouvoirs pourront plutôt être donnés à des magistrats ou à des corps permanents, parce qu'ils ne s'exercent sur aucun particulier, n'étant l'un que la volonté générale de l'Etat, et l'autre, que l'exécution de cette volonté générale...

Comme dans un Etat libre, tout homme qui est censé avoir une âme libre doit être gouverné par lui-même, il faudrait que le peuple en corps eût la puissance législative; mais comme cela est impossible dans les grands états, et est sujet à beaucoup d'inconvénients dans les petits, il faut que le peuple fasse par ses représentants tout ce qu'il ne peut faire par lui-même...

Tous les citoyens, dans les divers districts, doivent avoir droit de donner leur voix pour choisir le représentant, excepté ceux qui sont dans un tel état de basesse, qu'ils sont réputés n'avoir point de volonté propre (chap. 6).

Omtrent de wederzijdse controle van de verscheidene machten, schrijft Montesquieu steeds in hoofdstuk 6 van het elfde boek het volgende:

«Si la puissance exécutive n'a pas le droit d'arrêter les entreprises du corps législatif, celui-ci sera despotique; car, comme il pourra se donner tout le pouvoir qu'il peut imaginer, il anéantirait toutes les autres puissances.

Mais il ne faut pas que la puissance législative ait réciproquement la faculté d'arrêter la puissance exécutrice car l'exécution ayant ses limites par sa nature, il est inutile de la borner; outre que la puissance exécutrice s'exerce toujours sur des choses momentanées...

Mais si, dans un Etat libre, la puissance législative ne doit pas avoir le droit d'arrêter la puissance exécutrice, elle a le droit, et doit avoir la faculté d'examiner de quelle manière les lois qu'elle a faites, ont été exécutées.

Ik heb al te zeer misbruik gemaakt van uw aandacht en van uw geduld door het voorlezen van deze vele en lange citaten. Het komt mij echter voor dat de eerlijkste manier om het stelsel van Montesquieu weer te geven erin bestaat hem zelf aan het woord te laten.

Met deze citaten heb ik — dat hoop ik althans — U een summier schets gegeven van de staatsinrichting die Montesquieu preconiseert om terzelfdertijd de goede wer-

king van de samenleving te verzekeren en de vrijheid van de leden der samenleving te waarborgen.

Na deze lange aanloop kom ik dan tot de kern van de uiteenzetting: in hoeverre is die leer van Montesquieu nog aktueel?

Het antwoord op die vraag ligt in de oplossing die moet worden gegeven aan het probleem van de steeds bestaande spanningen tussen de vrijheid van het individu enerzijds en het gezag in de samenleving anderzijds.

Een staat zal alleen dan aan zijn doel beantwoorden als hij zo is ingericht dat er een evenwicht bestaat tussen de rechten van het individu en de vereisten voor het algemeen welzijn.

Montesquieu heeft geleefd in de tijd van de absolute monarchie waarin er geen enkele waarborg bestond voor de politieke en economische vrijheid van het individu en iedereen bloot stond aan de willekeur van de monarch. Ingevolge haar groeiende economische macht en haar geestelijke ontwikkeling begon in de XVIIIe eeuw de burgerij die toestand ondragelijk te vinden. Zij zocht zich te bevrijden uit de benauwende druk van het absolutisme. En de intelligentia wees haar de weg. De leer van Montesquieu is een produkt van dat streven.

Het is de grote en blijvende verdienste van Montesquieu het gezag in de staat te hebben ontleed in zijn drie essentiële functies, met name: de regerende functie, de wetgevende functie en rechtsprekende functie en te hebben aangetoond dat als de uitoefening van elk van die functies tevertrouwd is aan een afzonderlijke onafhankelijke macht, zowel de rechten van het individu als de vereisten voor het algemeen welzijn verzekerd zijn.

Het systeem zoals Montesquieu het uitgewerkt had is ongetwijfeld niet volmaakt. Hij bleef tenslotte een kind van zijn tijd en kon zich moeilijk een staatsinrichting voorstellen zonder monarch en zonder adel. Zijn opzet was te komen tot een constitutionele monarchie, waarin de regerende functie zou uitgeoefend worden door de koning en de wetgevende functie door twee kamers, de ene rechtstreeks verkozen door het volk en de andere samengesteld uit de adel.

In zijn systeem zijn echter de koning en de adel als contingenties te aanzien. De elementen van blijvende waarde van zijn leer zijn: het stelsel van de scheiding der machten, de gelijkheid der burgers en de vrije verkiezingen.

Men verwijt Montesquieu wel eens dat zijn systeem in zekere zin dubbelzinnig is, omdat het enerzijds een scheiding der machten voorstaat en anderzijds een controle — zij het dan een negatieve controle — van de ene macht op de andere voorschrijft. Een scheiding met wederzijdse controle is inderdaad een contradictio in terminis. Want als de ene macht op de andere een controle kan uitoefenen, dan kan zij in feite de werking van de gecontroleerde macht volledig neutraliseren.

Anderzijds is het ook waar dat als elke macht in haar domein onbeperkt en willekeurig kan optreden, zulks kan leiden tot een echte chaos. Daarom wist Montesquieu dat een systeem van scheiding der machten slechts kan functioneren als er aan elke macht zekere beperkingen zijn opgelegd. Voor het invoeren van die beperkingen heeft hij een stelsel van wederzijdse controle bedacht.

Deze zwakte van het systeem van Montesquieu werd echter later afdoende opgevangen door het invoeren van geschreven constituties die aan elk van de drie machten de beperkingen opleggen die een evenwichtige werking van de drie functies binnen de staat waarborgen.

De aktualiteit van Montesquieu bestaat erin dat:

primo: het door hem geproneerde stelsel van de scheiding der machten de rechten van het individu beveiligd zonder aan de vereisten voor het algemeen welzijn te kort

te doen, terwijl er op heden geen ander systeem aan te wijzen valt dat het evenwicht verzekert tussen de individuele vrijheid en het streven van het staatsgezag.

secundo: dit stelsel op heden nooit integraal werd verwezenlijkt, omdat de regerende macht nooit goed verdragen kan dat zij aan banden wordt gelegd en er steeds naar streeft haar macht uit te breiden, door zowel de wetgevende als de rechtsprekende functie in meerdere of mindere mate te usurperen.

tertio: er zich sinds de eerste wereldoorlog een steeds sterker wordende tendens voordoet om een overwicht te geven aan de regerende macht ten koste van de rechten van het individu, zonder dat daarom het algemeen welzijn beter wordt verzekerd.

Onze samenleving is zo gewoon vrij te zijn dat zij die staat als vanzelfsprekend en onveranderlijk beschouwt. Zij verliest uit het oog hoeveel eeuwen bittere strijd het heeft gekost om die staat van vrijheid en rechtszekerheid te bereiken, zodat zij het belang gaat onderschatten van de grondslagen waarop die vrijheid en die rechtszekerheid zijn gevestigd.

Laten we om dat alles te illustreren even de toestand in eigen land nagaan:

Primo:

In ons staatsbestel is de scheiding der machten slechts gebrekkig georganiseerd en de evolutie sedert 1830 heeft die scheiding nog gevoelig verzwakt.

a) *Usurpatie van de wetgevende functie door de regerende macht.*

Art. 26 van de grondwet stelt dat de wetgevende macht gezamenlijk wordt uitgeoefend door de koning, de kamer van volksvertegenwoordigers en de senaat.

Art. 27 bepaalt dat het recht van initiatief aan *elke* van de drie takken der wetgevende macht behoort.

Volgens art. 69 bekrachtigt de koning de wetten en kondigt hij ze af en volgens art. 67 maakt de koning de verordeningen en neemt hij de besluiten die voor de uitvoering van de wetten nodig zijn.

Dus wel verre van de scheiding van de wetgevende en de regerende functie door te voeren, organiseert onze grondwet een verregaande vermenging van beide functies tussen het wetgevend en het regerend orgaan.

In de praktijk is die vermenging uitgegroeid tot een daadwerkelijk en verregaand overwicht van de regerende macht over de wetgevende macht.

Door het politieke spel en door de werking van de politieke partijen is het zo dat de meerderheid in de wetgevende lichamen slaafs de regering volgt en steunt, terwijl de regering van haar kant strikt de richtlijnen dient uit te voeren van de partijen die de regering samenstellen.

De wetgevende arbeid gaat praktisch alleen nog uit van de regering, die — gebruik makend van haar recht van initiatief — wetsontwerpen neerlegt die zij, zoveel mogelijk zonder enig amendement, door het parlement doet stemmen. Het is trouwens veelbetekenend dat een wetgevend initiatief dat uitgaat van de regering zonder meer wetsontwerp wordt geheten, terwijl initiatieven die uitgaan van parlementairen met een zekere minachting eenvoudig wetsvoorstellen worden genoemd.

Het weze mij toegelaten hier een kleine parenthese te openen. Bij elke studie over grondwettelijk recht wordt vastgesteld en betreurd dat de grondwet geen politieke partijen kent en er dan ook geen rekening mee houdt, terwijl die in feite zo'n overweldigende invloed uitoefenen, dat zij het gehele politieke leven beheersen. Bij de verscheidene pogingen om de grondwet te herzien is er even-

wel zelfs nooit sprake geweest de organisatie en de werking van de politieke partijen door de grondwet te regelen.

Een andere flagrante schending van het principe der scheiding der Machten is de praktijk om volmachten te geven aan de regering en om de kaderwetten goed te keuren, waarbij de wetgevende macht haar bevoegdheden verre te buiten gaat. De meest voraanstaande staatsfilosofen zijn het immers eens om erop te wijzen dat in een parlementaire democratie de wetgevende lichamen hun wetgevende bevoegdheid niet rechtsgeldig kunnen delegeren.

De wetgevende functie is hun immers opgedragen door de grondwet en zij hebben de bevoegdheid niet aan die opdracht iets te wijzigen.

Er kunnen ongetwijfeld crisistoestanden ontstaan die het nodig kunnen maken tijdelijk de rigoureuze scheiding tussen de wetgevende en de regerende functie op te geven. Er kunnen ook omstandigheden zijn waarin de wetgevende macht in de materiële onmogelijkheid verkeert om haar functie daadwerkelijk uit te oefenen.

Om in zulke gevallen het gevaar van willekeur en machtsmisbruik vanwege de regerende macht te voorkomen, dient een goede grondwet de gevallen te vermelden waarin uitzonderlijke bevoegdheden aan de regerende macht kunnen verleend worden en dient zij die uitzonderlijke bevoegdheden limitatief te bepalen. In geen geval mag echter aan de soevereiniteit van de rechtsprekende macht in haar eigen sfeer getornd worden (cfr. het veelbesproken Notstandsgesetz in de D.B.R.; dat echter slechts een gewone wet is).

b) *Gezag van de wetgevende macht over de regerende macht.*

Het is echter niet alleen de regerende macht die haar functie te buiten gaat.

Tengevolge van de opkomst van de politieke partijen in België is de toestand sinds 1830 zo geëvolueerd dat, in strijd met het voorschrift van art. 63 van de Grondwet niet de Koning, maar de wetgevende macht in feite de ministers benoemt en ontslaat.

Onnodig verder te onderstrepen dat zulks een flagrante schending uitmaakt van het principe van de scheiding der machten.

c) *De rechtsprekende macht staat als het ware onder curatele van de regerende macht*, die bovendien het beslechten van een steeds groeiend gedeelte van de geschillen aan zich trekt.

Omdat er scheiding zou zijn der machten wordt niet alleen vereist dat elke macht soeverein zou zijn in het specifieke domein van haar eigen functie. Er is bovendien vereist dat geen der twee andere machten inspraak heeft in het aanstellen en bevorderen van het personeel dat met de uitoefening van de functie is belast.

Onze grondwet, in haar art. 99, bepaalt zonder meer dat de magistraten die de rechterlijke macht uitoefenen door de regerende macht worden benoemd. Dit is een onaantvaardbare aantasting van de onafhankelijkheid van de rechtsprekende macht.

Een tweede flagrante inmenging van de regerende macht in de rechtsprekende functie is het bestaan van de instelling van het Openbaar Ministerie. Het bestaan van die instelling gaat terug op een zo oude traditie en haar taak wordt traditioneel met zo veel takt en gematigd uitgevoerd, dat wij ons er eenvoudig niet van bewust zijn dat zij eigenlijk een volkomen ondemokratisch verschijnsel is dat potentieel een gevaarlijk wapen uitmaakt voor een regering die alle macht aan zich zou willen trekken.

Historisch gaat deze instelling terug tot de hertogen van Boergondië. Vóór de invoering van het Gerechtelijk Wet-

boek was ze geregeld door het decreet van 16-24 augustus 1790, waarvan het art. 1 luidt als volgt: « Les officiers du ministère public sont agents du pouvoir exécutif auprès des tribunaux. Leurs fonctions consistent à faire observer, dans les jugements à rendre, les lois qui intéressent l'ordre général, et à faire exécuter les jugements rendus ».

Voormeld decreet wordt afgeschaft door de invoering van het Gerechtelijk Wetboek. De instelling van het Openbaar Ministerie blijft evenwel ongewijzigd gehandhaafd. Weliswaar wordt niet meer zo ronduit verklaard dat de officieren van het Openbaar Ministerie agenten zijn van de regerende macht, gelast met de taak in de vonnissen de naleving na te gaan van de wetten die de openbare orde aanbelangen en in te staan voor de tenuitvoerlegging van de vonnissen.

Nà als vóór echter worden de leden van het Openbaar Ministerie aangesteld en afgesteld door de Koning en oefenen zij hun taak uit onder het gezag van de Minister van Justitie (art. 142 en 143).

Zij blijven gelast met het toezicht over de regelmatigheid van de dienst van de hoven en rechtbanken (art. 140).

Zij dienen in tal van zaken (waarvan het aantal steeds maar aangroeit) hun advies te geven aan de rechtbank, en zulks op straffe van nietigheid van het terzake te verlenen vonnis.

Bovendien heeft de Procureur-Generaal het recht de beaardslagen van het Hof van Cassatie bij te wonen (art. 1109).

Het hoeft geen verder betoog dat dit alles een inmening is van de regerende macht in de rechtsprekende functie en wijst op een verregaand wantrouwen van de regerende macht in een onafhankelijk rechtsprekende macht.

Die inmenging gaat eigenlijk nog veel verder, met name door het instellen van talloze administratieve rechtbanken, waardoor het beslechten van geschillen van bestuur onttrokken wordt aan de bevoegdheid van de rechtsprekende macht.

Het gaat niet op te beweren dat geschillen tussen administratie en burgers behoren tot het domein van de uitvoerende macht en dat het principe van de scheiding van machten er zich tegen verzet dat de rechtsprekende macht van die geschillen kennis zou nemen, omdat zij, door ze te beslechten, zich zou mengen in de taak van de uitvoerende macht.

Immers, deze laatste moet haar regerende functie uitvoeren naar de voorschriften en binnen het kader van de vigerende wetten. Zij moet de wetten toepassen. Als bij of ter gelegenheid van zulke toepassing een geschil ontstaat, dan is het precies de specifieke taak van de rechtsprekende macht om dat geschil te beslechten.

Door zogeheten administratieve rechtbanken in het leven te roepen, in dewelke de regerende macht steeds partij en rechter is, wordt aan het principe van de scheiding van machten een ernstige inbreuk gedaan die de rechten van de burgers in gevaar brengt.

Secundo :

Er is echter niet alleen die gebrekkige scheiding der machten in onze grondwet.

De ontkenning vanwege het Hof van Cassatie van het recht aan de rechtbanken en hoven om de grondwettelijkheid van de wetten te kontroleren, ontnemt aan de grondwet in feite elke ware zin.

Immers, het evenwicht tussen de beveiliging van de rechten van het individu en de vereisten van het algemeen belang moet verzekerd worden door de uitvaardiging van een grondwet die niet alleen de scheiding van de machten organiseert, maar tevens de restroties vastlegt die aan elke macht worden opgelegd.

Welk is evenwel het nut van een grondwet, als de wetgevende macht ongehinderd wetten kan maken die de

voorschriften van de grondwet overtreden of schenden? Een regel is immers slechts een *rechtsregel* in de mate waarin de naleving ervan kan afgedwongen worden.

Het Hof van Cassatie heeft echter, van de aanvang af de stelling aangenomen dat de rechtbanken, op grond van het principe van de scheiding der machten, niet bevoegd zijn om de grondwettelijkheid van een wet na te gaan.

Die stelling is zowel onbegrijpelijk als onaanvaardbaar. Het is toch de taak van de rechtsprekende macht geschillen te beslechten volgens de beschikkingen van de vigerende wetten. De grondwet kan daar toch geen uitzondering op maken. Als de rechtbanken weigeren de grondwet toe te passen, dan schiet de rechtsprekende macht tekort aan haar specifieke taak in het staatsbestel.

Men kan niet met recht beweren dat, als de rechtsprekende macht bij het beslechten van een geschil nagaat in hoeverre een bepaalde wet in overeenstemming is met de grondwet, zij het domein van de wetgevende macht zou betreden en derhalve haar bevoegdheid zou te buiten gaan. Immers, door de grondwettelijkheid te kontroleren zou zij niets anders doen dan in een concreet geschil de wet, in casu de grondwet, toepassen. En dat is haar specifieke functie.

Zij zou echte wel haar taak en haar functie te buiten gaan moest zij ter gelegenheid van een geschil, een wet wegens ongrondwettelijkheid nietig verklaren. Maar dat is iets helemaal anders.

Besluit.

Deze vluchtige blik op ons eigen staatsbestel illustreert voldoende dat de scheiding van machten in ons land slechts op gebrekkige wijze is doorgevoerd en dat de evolutie sedert 1830 zeker niet gaat in de richting van een scherpere afbakening van de drie machten.

De steeds sterkere tendens naar een versteviging van de regerende macht stelt problemen die onze aandacht opeisen en om bezinning vragen. In dat verband is het wel opvallend dat het thema van de jongste Vlaamse Sociale Week, gehouden tijdens de maand september, gewijd was aan het probleem van de beveiliging van de rechten van het individu ten overstaan van een steeds opdringender wordende gemeenschap, of m.a.w. regerende macht die veelal het mom van « de gemeenschap » aantrekt om haar verdringen van de andere machten te motiveren.

In onze westerse samenleving is de politieke opinie nog steeds sterk doordrongen van de als het ware transcendente waarde van de individuele vrijheid. Die sterke publieke opinie is tot op heden het zwaard geweest dat de regerende macht doet zwichten voor een al te grote gulzigheid, en dat niettegenstaande de gebrekkige organisatie van de scheiding der machten, de regerende macht vooralsnog in toom weet te houden.

Maar de druk wordt steeds groter. De regerende macht roept de altijd maar hogere eisen in die de sterk technologische, industriële, stedelijke maatschappij stelt om altijd maar verder de functies van de wetgevende en van de rechtsprekende macht te usurperen. En haar argumenten hebben veelal een verleidelijke klank, want de regerende macht kan inderdaad soms en zelfs meestal efficiënter werken als zij de functies van de andere machten usurpeert. De problemen die zich voor de samenleving stellen zijn dikwijls zo ingewikkeld en zo dringend dat zij, op eerste gezicht, beter opgelost kunnen worden door een « sterke » uitvoerende macht.

Maar dat is slechts een gemakkelijheidsoplossing, die hogere waarden in gevaar brengt. Al die problemen kunnen immers ook afdoende en op efficiënte wijze opgelost worden, in een samenleving die de scheiding der machten handhaaft, als zij maar de werking van de onderscheidene machten goed organiseert.

Ik weet het en herhaal het: de sirenenzang van de regerende macht is soms erg verlokkelijk. Maar het is de aktualiteit van Montesquieu dat hij ons wakker roept vóór wij voor die verlokkingen bezwijken. Wij moeten helaas niet zo heel ver buiten onze grenzen kijken om vast te stellen wat er gebeurt als een natie eenmaal volledig in de greep geraakt van de regerende macht. Wie ogen heeft om te zien en wie oren heeft om te horen, weet dat in die landen alle levensvreugde verdwenen is en alle waarden die voor ons, westerse mens, het leven levenswaard maken, verbannen zijn. Hij ziet ook dat in die landen zelfs een bloedige revolutie er klaarblijkelijk niet meer in slaagt de verloren vrijheid te herstellen.

Daarom meen ik dat wij de wijze les die Montesquieu ons geleerd heeft goed moeten onthouden, dat wij niet alleen het verder uitvreten van de scheiding der machten moeten tegengaan, maar zelfs de integrale toepassing van zijn principes moeten nastreven.

Indien ik uw geachte vergadering van die dringende noodzaak heb kunnen overtuigen, of zelfs alleen maar uw aandacht voor dat probleem opnieuw heb weten wakker te maken, dan zullen de vele nachtelijke uren die ik heb

gesloten aan de voorbereiding van deze voordracht niet nutteloos geweest zijn.

BIBLIOGRAFIE

1. Algemene Geschiedenis der Nederlanden.
2. Barrière P., Un grand provincial: Charles Louis Secondat de Montesquieu, baron de la Brède.
3. Dabin Jean, Théorie Générale de l'Etat.
4. Dedieu Joseph, Montesquieu.
5. Faure Edgard, L'Ame du Combat.
6. Friedmann W., Legal Theory.
7. Gaxotte Pierre, Le Siècle de Louis XV.
8. Hauriou André, Droit constitutionnel et institutions politiques.
9. Kelsen Hans, General theory of law and state (vertaling Anders Wedberg).
10. Klemperer V., Montesquieu.
11. Montesquieu — De l'Esprit des Lois;
— Défense de l'esprit des lois;
— Lettres persanes.
12. Pandectes Belges — V^o Ministère public.
13. Passerin d'Entrèves — The notion of the state.
14. R.P.D.B. V^o Constitution.
15. Russell Bertrand — History of western philosophy.
16. Shacleton R. — Montesquieu par lui-même.

Rede van Mr. Albert DE GRUYSE, Stafhouder der Balie van Kortrijk.

Pas een jaar geleden waagde het een van onze confraters om met veel talent de sombere figuur van *Kafka* te actualiseren. - Vandaag de dag wordt ons de aktualiteit van *Montesquieu* als konferentiethema aangediend en zijn ideeën worden daartoe in het volle zoeklicht gesteld.

Zó ten minste, Mijnheer de Voorzitter, — en ik feliciteer er U voor — wordt het bewijs geleverd dat de conferentie van de Jonge Balie voor «problemen van zeer diverse nature» even ontvankelijk staat.

Geachte confrater,

Namens de Balie dank en feliciteer ik U voor de goede keuze van het onderwerp.

U grijpt hiermede terug naar een figuur waarvan de ideeën, na, in de stilte van bibliotheken, eeuwen onsterfelijkheid te hebben doorgemaakt, nog bij machte zijn om zelfs in onze kontesterende tijd, aanspraak te maken op aktualiteit.

Inhakend op wat U als introductie over de levensloop van *Montesquieu* heeft verhaald, lijkt het wel eigenaardig dat deze voor biografen nooit de aanleiding tot een boeiend thema heeft kunnen zijn.

Montesquieu blijkt een stil en geprivilegieerd man te zijn geweest. Hij droeg adellijke titels van familie uit en bezat voldoende fortuin om zich met aangeboren waardigheid, veilig en ongestoord in het kloke spoor van ancestrale tradities te kunnen houden.

Een late erfenis bezorgde hem het ambt van «président à mortier» van het toenmalig parlement te Bordeaux.

Maar zelfs dié bladzijde die hem normaal tot roem had kunnen zijn, blijken zijn biografen vrij vlug te hebben omgedraaid met de schrale opmerking:

«dans la politique, Montesquieu ne fut certainement pas un bon parlementaire. Faisant le métier sans goût il le fit sans ardeur. Le grand seigneur qui est en lui veut bien faire l'Esprit des lois mais non descendre jusqu'au métier».

Kortom wie de wortels van het genie van *Montesquieu* wil vinden, moet alvast op andere oevers zoeken.

U heeft ons dit, waarde confrater, uitstekend voorgedaan, met als «toile de fond» het groot paneel op te hangen van al de schokkende gebeurtenissen waarvan *Montesquieu* bij de wisseling der eeuw getuige is geweest.

Montesquieu had *de gave*, maar bezat daarbij nog *de kunst* om alles scherp te zien;

«Wanneer — schrijft hij — ik voor het eerst een stad betreed dan beklim ik altijd eerst het hoogste punt of de hoogste toren om *alles in zijn geheel te zien*, vooraleer de delen afzonderlijk na te kijken, en wanneer ik de stad verlaat, dan overdoe ik het nogmaals op dezelfde manier om *mijn gedachten vast te leggen*».

Het is wellicht aan de hand van dit voorschrift dat hij gans zijn oeuvre heeft opgetrokken:

met de betrachtning om alles *in een geheel* te laten zien, en met de sereniteit om uit het veel geziene *ideeën vast te leggen* die als het ware thuis horen in een sfeer van eeuwigheid.

Dát was het wellicht dat ook Madame de Staël eens deed zeggen: «*Montesquieu nous a fait voir*».

De eenendertig imponerende delen van «l'Esprit des Lois» vormen de heldere weerspiegeling van alles wat *Montesquieu* zelf heeft ervaren.

Zij hadden — naar zijn eigen woord — voor doel «*de ganse mensheid beter te laten zien*».

Die bekentenis van *Montesquieu* zelf neemt een tragisch reliëf wanneer men bedenkt dat «*cet amoureux de la vision claire*» — zoals men hem heeft genoemd — zijn oeuvre nog voleindigd heeft toen hij zelf reeds met blindheid was bedreigd.

Voorzeker heeft *Montesquieu* nooit gedacht dat zijn «*Esprit des Lois*» wel eens «*une œuvre de combat*» zou kunnen zijn.

Naar zijn wens moest het worden verspreid als «*une charte pour l'humanité*».

Maar de feiten hebben hun loop gehad. «*L'Esprit des Lois*» werd op tweede plan gebracht. De thesis van de beruchte «*Scheiding van de machten*» werd bijna als *zelfstandig geheel* uit het ganse werk gelicht. Zij werd alom geprezen en ten allen kante werd er mede gedweept, tot zij, aan de hand van uiteenlopende *interpretaties*, de meest eminente juristen tot vinnige strijd heeft gebracht.

Welnu, waarde confrater, het is op dit terrein van eeuwenoude juridische strijd dat wij thans onder Uw geleide aangekomen zijn.

Ik stel mij voor dat, had *Montesquieu* zelf onze leidsman mogen zijn, hij ons met serene blik het ganse strijdtoneel zou hebben laten overzien «*pour voir — zoals hij zei — le tout ensemble et pour fixer les idées*».

Uzeelf, geachte confrater, zijt veeleer voorstander van het « *direkte engagement*. »

In jonge overmoed voelt U zich geroepen tot deelname aan de strijd, en, — juridisch gespoord en gelaarsd — blijkt U de voorvechter van één *standpunt* te willen zijn.

Wat rest er Uw stafhouder, namens de balie, wel anders te doen dan, naar oude geplogenheid, met U als conferencier, in het krijt te treden om er ridderlijk « ten kamp » te gaan?

Met de *grondideeën* zelf van Montesquieu is wellicht nooit iemand overhoop geraakt.

Iedereen heeft er integendeel met welslagen zijn eigen gading in gezocht en het is, — zoals iemand schreef — merkwaardig « *que chacun y a pu trouver son bien, mais qu'aucun n'a pris Montesquieu résolument pour maître* ».

Bleven de *principes* van Montesquieu buiten kijf, de *consekwenties* uit zijn leer zijn daarentegen altijd het voorwerp geweest van vinnige strijd.

Er zijn radikale voorstanders van de *absolute* scheiding van de machten geweest die net deden alsof de scheiding een *doel* op zichzelf zou zijn geweest.

Het paroxisme ervan deed zich in Frankrijk voor, toen bij de constitutie van de « l'an III », vier bijzondere « *messagers* » werden benoemd uitsluitend om de brieven van « *le directoire* » over te brengen naar de « *conseils législatifs* »: « *les directeurs n'ayant eux-mêmes point accès aux conseils* ».

Dergelijke scrupulositeit was echter maar van korte duur. Men vond vrij vlug een bredere interpretatie voor de stoeve leer, en hoézeer men het « *credo* » in de grondwaarheden van Montesquieu bleef belijden, toch zocht men, aan de hand van passende « *elegantia juris* » om de toepassing ervan te milderen.

Ook bij ons, waarde confrater, is het aldus geschied.

U neemt het echter blijkbaar niet dat, zoals U het zegt, « Het Belgisch Staatsbestel wel het principe van de scheiding heeft gehuldigd, doch ze slechts op zeer gebrekkige wijze heeft doorgevoerd. »

Zo voert U ons meteen, geachte conferencier, naar de kern zelf van het debat.

Moet het dan toch vóór alles niet in vraag worden gesteld wat Montesquieu met de zogeheten « *Séparation des Pouvoirs* » *precies* heeft bedoeld?

Men beweerde dat hij het alleszins niet is die de uitdrukking heeft gelanceerd. Het zouden zijn « *glossatoren* » zijn die ze hem hebben toegedicht, en die ze in hun proselytisme *ongenuanceerd* hebben verspreid.

Montesquieu zelf (die trouwens nooit de man van de harde lijn, maar veeleer van de moderatie is geweest) zou nooit de absolute scheiding als een *doel* hebben vooruitgesteld. Te herhaaldelijk heeft hij het accent op verstandhouding en samenwerking van de gezagsorganen gelegd, dan dat een strakke scheiding zonder meer, hem welgevallig had kunnen zijn.

Zijn redenering blijkt met heel wat méér zin voor evenwicht en voor maat, doorweven te zijn.

Zij kwam in grote trekken hierop neer:

Dat, om machtsmisbruik te kunnen tegengaan, iedere *concentratie* van macht moet worden geweerd. Dit kan volgens hem alleen worden bereikt door de Macht zelf te *verbrokkelen* « *morceler le pouvoir* » — heeft hij gezegd, en de stukken zódanig tussen een veelheid van organen te verdelen dat aan ieder orgaan een eigen en aparte bevoegdheid wordt toegekend, die zelfstandig en in volle onafhankelijkheid van de andere organen, moet worden uitgeoefend.

Tot zóver werd ontegensprekelijk de scheiding van de gezagsorganen (die hij de Machten heeft genoemd) door Montesquieu voorgestaan.

Maar daarmee had hij nog niet alles gezegd.

Hij wist te goed dat, zó die Machten, in een té nette afbakening, als in strijdformatie tegen elkaar zouden worden opgezet, het gehele bestuurlijk kaderwerk, bij gemis aan samenspel, vrij vlug ontwricht zou zijn.

En dát was de reden waarom hij keer voor keer, niet alleen de verstandhouding maar ook de samenwerking (« *la collaboration* ») tussen de machten, — spijs hun wezenlijke scheiding — aangeprezen heeft en ze zelfs voor een goede gang van zaken *onontbeerlijk* heeft geacht.

« *Il faut* — zei hij, en het werd een der hoofdthematata van zijn leer — *que les pouvoirs puissent aller de concert* ».

Dát juist breekt niet in geringe mate de gestrengheid van zijn leer, en het opent de weg om — zonder principenverraad, mijn waarde confrater — de verwezenlijking ervan met soepelheid tegemoet te gaan.

Het bleef van dan af alleen de *vraag*, hoe tussen « Scheiding van macht » en « Samenwerking » — als tussen twee verre oevers — een stevige brug kon worden aangelegd.

Voor ons *Parlementair* Regiem heeft onze Grondwet daartoe een vrij *realistisch* systeem van samenwerking betracht.

De scheiding van de machten, en de onafhankelijkheid ervan, blijven er in hoge mate door erkend. Maar iedere Macht, — hoezeer zij ook haar eigen bevoegdheid en haar eigen attributies behoudt, neemt dan toch op zekere wijze aan *alle functies* deel.

Het begrip van « Scheiding der Machten » wordt hierbij als het ware *ondervangen* door dit van « *Spreiding van de macht* » en het wordt volgens moderne stijl, in een zekere vorm van « *politiek pluralisme* » omgezet.

Dit komt omdat onze Grondwet, in het licht van ons Parlementair regiem, de zaken zeer nuchter heeft ingezien.

Het is een feit dat de wetgevende en de uitvoerende macht, als politieke machten zeer innig op elkaar zijn ingesteld en onderling leven in een permanent contact.

Welnu: het politieke leven eist niet alleen het *samenspel* tussen de machten maar, het duldt zelf niet dat alles in schuifjes zou worden ingedeeld.

De werking van het Staatsapparaat zou in feite onmogelijk worden gemaakt indien de verschillende staatsorganen afgezonderd zouden staan.

Het is van deze realistische beschouwing dat onze Grondwetgevers ontegensprekelijk zijn uitgegaan.

Montesquieu heeft volgend principieel als leidraad vooruitgesteld: « *Il faut que par la disposition des choses, le pouvoir arrête le pouvoir* ».

Daartoe moest naar zijn inzicht de scheiding van de machten een doeltreffend middel zijn.

Welnu, onze Grondwet heeft het enigszins anders willen zien.

In haar optiek — om hetzelfde doel te bereiken — moet het *overwicht* van de ene macht door de *inwerking* van de andere worden *geneutraliseerd*; en de *concentratie* van macht bij het een orgaan moet door een *zekere inmenging* van een ander orgaan worden tegengegaan.

Dit systeem brengt de scheiding van de machten ongetwijfeld enigszins in het gedrang, maar uiteindelijk wordt het evenwicht tussen de machten er niet minder goed door gediend.

De opzet van de grondwetgever was dat de verschillende machtsorganen, door een soepel *samenspel*, aan *alle functies* deelachtig zouden zijn.

Aldus is het te begrijpen dat de *wetgevende macht* bij voorbeeld, krachtens de Grondwet, niet strict op het wetgevend vlak blijft gekantonneerd, maar dat zij, ten aanzien van de *uitvoerende macht*, een *recht van controle* heeft.

Blijkbaar is men hiertoe van de beschouwing uitgegaan dat ons politiek stelsel dit is van een *parlementair geregeerd land*, waarin: — ingevolge de soevereine wil van het volk — de *overwegende* rol aan de *wetgevende* macht wordt toebedeeld.

Dit principe werd overigens door de praktijk in zulke mate gekonsakreerd dat geen enkele regering van de grond geraakt vooraleer zij met het vertrouwen van de Kamers wordt bekleed, en dat zij zo lang het bewind in handen houdt, als zij het vertrouwen van het Parlement bewaart.

Welnu, eens dat wij het in dit perspectief willen zien, lijkt het dan ook vrij behoorlijk te zijn dat het Parlement, dat het vertrouwen geeft, ten allen tijde kunne nagaan of de Regering het in haar gestelde vertrouwen nog verdient, en of het geen misbruik pleegt van de haar toegekende macht.

Dat verantwoordt ten volle het *controlerecht* van het Parlement. Op de képer beschouwd is het een uitnemende waarborg tegen de willekeur in de uitoefening van de macht door het uitvoerend orgaan.

Maar veelbetekenend is het echter, dat de Wetgevende Macht, ook dan wanneer zij ingevolge haar controle-recht, bij de uitvoerende macht fouten of misbruiken ontdekt, zij wel haar vertrouwen kan ontnemen, maar dat zij nooit, voor enige daad van bestuur of van uitvoering in de plaats van de uitvoerende macht kan worden gesteld. Dat wijst er zeer duidelijk op dat de *scheiding van de machten* veel méér dan een *loutere fictie* blijft.

Die *deelneming aan alle functies* is overigens geen *eigenheid* van de wetgevende macht alléén!

Ook de *uitvoerende* macht treedt bijvoorbeeld, krachtens de Grondwet buiten haar eigen bevoegdheidssfeer wanneer zij zich *onder meer, krachtens haar recht op wetgevend initiatief*, op het terrein van de eigenlijke wetgevende macht begeeft.

Dit werd door de Grondwetgever zó gewild, omdat hij het als logisch heeft aangezien dat de Regering — eens dat zij met het vertrouwen van de Kamers wordt bekleed — de bevoegdheid in handen moet krijgen om *zelf*, onder vorm van *voorstellen* de middelen te beramen die zij voor de uitvoering van haar taak nuttig of nodig acht.

Ook die samenwerking tussen de wetgevende en de uitvoerende macht is een nuttige waarborg voor het in stand houden van een politiek evenwicht.

Maar hier blijft het weeral *opmerkelijk* dat de scheiding van de machten met zulk systeem helemaal niet in de war wordt gebracht, *vermits* de uitvoerende niets anders vermag te doen dan haar voorstellen aan het Parlement over te leggen, terwijl het dit laatste is dat uitsluitend en oppermachtig te beslissen heeft of die voorstellen uiteindelijk dienen te worden goed- of afgekeurd, en het is bij lange niet, zoals U beweert, waarde confrater, dat de Regering maar te spreken heeft, opdat het steeds naar haar zin zou verlopen: *Experientia docet*, geloof mij vrij.

Zelfs op het uiteaard delicate probleem van de *rechterlijke* macht, heeft de *uitvoerende* macht, krachtens de Grondwet, ook een zekere inspraak te laten gelden: want zij is het die de *benoemingen en de bevorderingen van magistraten* doet.

Voorzeker kan dit stelsel niet van kritiek worden vrijgesteld, en het zoeken naar normen of criteria als waarborgen voor objectiviteit blijft nog steeds actueel.

Door de Grondwetgever werd echter ingezien dat het recht op benoeming en op bevordering nog het veiligst bij de uitvoerende macht gelegen was. Deze overlaten aan het lot, of aan een *verkiezing* door de rechtsonderhorigen zelf, blijft op zich zelf verdacht. Ze toevertrouwen aan de *wetgevende* macht, zou stellig de vrees voor politieke beïn-

vloeding niet tegengaan. Ze overlaten aan de *coöptatie* door de Magistraten zelf, zou stuiten op het bestaande wantrouwen in een democratie, voor alles wat terug kan doen denken aan erfelijkheid van ambten, nepotisme en kastegeest. Zelfs *bekwaamheidsproeven* lopen het gevaar dat zij zeer eenzijdig kunnen worden uitgelijnd, en het geheel van de geschiktheid van de kandidaten niet doen overzien.

Maar daarmee zijn ook al de *alternatieven* uitgeput. Dit beduidt echter niet dat de Grondwetgever voor de reële gevaren van het aangenomen stelsel blind is geweest. Daarom juist werd er ten strengste over gewaakt dat de *onafhankelijkheid* van de Magistratuur niet in het gedrang zou worden gebracht, en met deze zorg werd er een statuut bedacht waarbij iedere rechter, zohaast hij bezit neemt van zijn ambt, de zekerheid en de waarborg krijgt dat hij er in zijn leven nooit zal kunnen uit ontslagen worden en dat hij nooit uit zijn ambt zal kunnen worden ontzet.

Ook *daarin* vindt men derhalve de bezorgdheid voor de uiteindelijke scheiding van de Machten nog weer.

Het stoort U blijkbaar, waarde Confrater, dat dezelfde waarborgen voor onafhankelijkheid niet aan de leden van de Staande Magistratuur werden toegekend.

Het gaat hier echter om een wezenlijk verschil dat voortspruit uit de aard der zaken zelf. Het Openbaar Ministerie wordt voor een groot deel aangezien als een orgaan van de uitvoerende macht, dat ingevolge haar opdracht en uit haar naam, voor het vrijwaren van de openbare orde dient in te staan.

Dit is de reden waarom het Openbaar Ministerie afhankelijk is van de uitvoerende macht, minstens voor zover zij haar opdracht te volvoeren heeft om inbreuken tegen de openbare orde te keken te gaan en om, na de misdrijven te hebben opgespoord, de daders voor de rechtbank te hebben vervolgd. Wat is er onredelijks aan dat de uitvoerende macht, voor het delegeren van haar eigen taak, mensen naar eigen keuze benoemt of ontslaat?

Maar zo heeft het de Grondwet ook beschikt: dat het O.M. *niet alleen* het orgaan van de uitvoerende macht is, maar dat het ook deel neemt aan de Rechterlijke Magistratuur, zohaast de zaak, die het voor de Rechtbank heeft gebracht, in de strikt gerechtelijke fase aanbeldt.

Het is op dit moment dat het O.M. volledig onafhankelijk van de uitvoerende macht komt te staan, en het is ook van dan af dat de uitvoerende macht zich, ook maar van de geringste druk of beïnvloeding ervan, dient te onthouden.

De lijn van de strikte scheiding van de machten loopt hier zo duidelijk door, dat ieder ingrijpen, van aard is om met scherpe politieke gevolgen te worden gesanctioneerd. Ook daar zijn in onze geschiedenis voorbeelden van gekend.

Al de bedenkingen en de vele verwijzingen naar wat de Grondwet voor ons democratisch regime heeft gewild, volstaan weliswaar niet om ons te doen besluiten dat het *evenwicht* tussen de machten — spijs alles — netjes verzekerd blijft.

Fundamenteel is het zo dat de tijd, waar het maatschappelijk leven helemaal anders was, door de evolutie op sociaal-economisch gebied fel werd doorschud.

Het is een feit dat bij ons zoals in alle democratieën, de *uitvoerende* macht, en met name de *administratie*, buitensmatig is aangegroeid en dat zij van langs om meer ingrijpt in het persoonlijk leven van de mens. Het overwicht dat de uitvoerende macht naar zich heeft toegedaald, is niet zozeer te wijten aan de onbekwaamheid van of aan inertie van het Parlement of aan machtswel-lust van de dragers van het uitvoerend gezag. Het is veel-er het onoverkomelijk gevolg van de steeds toenemende opdrachten van het staatsgezag. Kan dit overigens wel

anders in een tijd waar de problemen met de dag complexer en technischer zijn, en waar de spanningen in de welvaartmaatschappij van vandaag de dag meer en meer ingewikkeld zijn, zodat iedere groep en enkeling in feite en spijs die welvaart, hoe paradoxaal het ook moge klinken, «hulpbehoevend» is en «hulp-vragend» wordt.

De staatsinterventie werd er fataal door uitgebreid en hoezeer het in principe waar blijft dat het *de wetgevende macht* is, die krachtens de volkswil de opperste soevereiniteit in handen houdt, toch moet het feit worden erkend dat het de uitvoerende macht is die van de feitelijke primauteit geniet.

In zijn «Droit Constitutionnel» heeft Wigny dit zeer beeldrijk als volgt geresumeerd:

«Dans le Char de l'Etat, ou plutôt dans la voiture automobile politique moderne, les Chambres législatives se trouvent assises dans les sièges de l'arrière, à la place des maîtres, mais ce sont les ministres qui se trouvent au volant: ils doivent éviter les frontières et les nids de poule, prendre les virages avec suffisamment de prudence. C'est sur eux que repose, en dernière analyse, la responsabilité du voyage que fait une nation en quête de progrès.»

Niet alleen de politieke partijen werden mede in deze evolutie betrokken. Economische en sociale machtsorganisaties zijn evenzeer het politiek terrein binnengerukt en zelfs internationale organisaties hebben de bestuursmacht in de staat onder voortdurende druk gebracht.

De openbare opinie die trouw blijft aan het conventioneel beeld van het parlementair regime, maar die vooral het ingrijpen van de staatsmacht niet lust voor zover zij er rechtstreeks door wordt geraakt, beschouwt die uitbreiding van macht als een bedreiging van *de democratie*.

Ik breng hier graag ter overweging wat Prof. Mast daarover schrijft:

«De openbare opinie zoekt hiervoor een uitweg in het herstel van het gezag van de Kamers in een vermindering van de macht van het administratief gezag. Die kritiek op de wijze waarop de representatieve instellingen evolueren miskent *de betekenis van de strekking van die evolutie*. De juridische voorrang van de wetgevende macht en het feitelijk overwicht van de uitvoerende macht zijn slechts ogenschijnlijk tegenstellingen, want zij zijn een en ander, de uitdrukking van de democratisering van het regime. Is de *juridische voorrang van de wetgevende macht* de logische bekrachtiging van de *politieke* democratisering, het *feitelijk overwicht van de uitvoerende macht* is het teken van de *sociale* democratisering, want alleen de regering is bij machte de geordende, technisch bevoegde en doeltreffende werking uit te oefenen welke de behartiging van de sociale opdracht van de Staat vereist.»

En hij voegt er deze *pertinente bedenking* bij:

«Men kan de *juridische* voorrang van de wetgevende macht niet miskennen zonder de grondwettelijke teksten tekort te doen. Men zou de *feitelijke voorrang* van de uitvoerende macht niet kunnen negeren zonder de sociale opdracht van de Staat te ontzenuwen.»

Het is inderdaad in dit perspectief dat de zaken — ingevolge de evolutie — realistisch moeten worden ingezien.

* * *

Mijn waarde confrater, Mr. Van Den Broecke, het lag in de aard van de zaken zelf, dat uw conferentiethema over de scheiding van de machten andermaal de aanleiding tot een scheiding van standpunten zou zijn.

Montesquieu heeft in het voorwoord tot zijn «Esprit des Lois» geschreven:

«Si cet ouvrage a du succès, je le dois beaucoup à la majesté de son sujet.»

De democratische evolutie stelt helaas de majesteit van

uw conferentiethema, voor tegenspraak niet buiten schot. U heeft, met open vizier die strijd verwacht en U heeft uw standpunt zo duidelijk gesteld dat Uzelf als het ware de tegenspraak hebt uitgelokt.

Ik feliciteer U, mijn waarde confrater, omdat U, het dan toch eerder saai thema, naar de *inhoud boeiend* en naar de *vorm levendig* heeft gemaakt.

Het is een hele prestatie om een eeuwenoude juridische twistvraag op te halen uit haar verborgenheid en ze te ontdoen van half vergane patine, opdat ze weer fris in de aktualiteit zou kunnen staan.

U heeft dit, waarde confrater, met veel talent en grote vaardigheid gedaan. Namens de balie betuig ik U hiervoor mijn oprechte dank.

Uw voordracht, Meester Van Den Broecke, heeft daarenboven *nog de verdienste van ons tot nadenken te hebben gestemd*.

Wij kunnen vrij lang twisten *wàr* uiteindelijk tussen de stoeve theorie en de soepele toepassing de *juiste demarkatielijn* behoort te zijn.

Maar hoe dan ook, de *grondidee* die eeuwen terug door Montesquieu werd voorgestaan verdient nog steeds een voorrangplaats in de aktualiteit van iedere dag.

Fundamenteel was het er bij Montesquieu vooral om te doen het misbruik van macht grondig tekeer te gaan opdat de vrijheid van de enkeling en zijn rechten er niet zouden door ten onder gaan.

Welnu, hoezeer het concept van vrijheid en recht, van gezag en zelfs van machtsmisbruik vandaag de dag in contestatie worden gebracht, en hoezeer ingevolge de evolutie van de tijden, de begrippen zelf naar andere normen worden afgemeten en de bakens ervan veelal worden verzet, *toch blijft het gevaar reëel* dat met het overweldigend ingrijpen van de Staat in het leven van de enkeling *de waardigheid van de menselijke persoon* kan worden geraakt en dat zijn *morele integriteit* er in haar diepste wezenheid kan door worden geschaad.

U heeft, mijn waarde confrater, *dàr vooral én zeer terecht*, de aandacht voor gevraagd.

Maar, zouden wij hierbij alleen niet teveel vergeten zijn hoe gans het oeuvre van Montesquieu en met name zijn monumentale «Esprit des Lois» de vrucht geweest is van zijn voortdurend zoeken naar de *morele waarden*, die hij voor iedere democratie onontbeerlijk heeft geacht.

«La démocratie suppose la vertu» heeft hij gezegd, wat in moderne stijl in deze zin vertaald kan worden, dat men een democratie *waardig* moet zijn. Aan de dragers van iedere macht wees hij datgene aan wat naar zijn oordeel in *hun* bekommernis *vooraan* moest staan:

«Le législateur,» schreef hij, «sera celui qui fera retrouver, de gré ou de force, l'ordre raisonnable.»

... en vermanend voegde hij er aan toe:

«Une chose n'est pas juste parce qu'elle est loi, mais elle doit être loi, parce qu'elle est juste.»

Voor de *uitvoerende* macht gaf hij die bedenking prijs: «L'esprit des hommes qui appliquent les lois, n'est pas moins important que les lois elles-mêmes.»

En voor de *rechterlijke* macht bracht hij die sublieme gedachte naar voor:

«Les magistrats doivent être des hommes qui se sont chargés de toutes les passions des autres et doivent exercer leurs droits de sang-froid.»

Zeer geachte Heren, zeer geachte Confraters; men pleegt te zeggen dat de geschiedenis meestal op halve waarheden werd opgebouwd. Welnu: de ideeën van Montesquieu hebben minstens het voordeel van de proef van de eeuwen te hebben doorgemaakt. Zij behielden aldus de kracht om in de aktualiteit te blijven staan.

Mijn waarde confrater, Mr. Van Den Broecke, omdat U met uw voordracht het essentiële ervan in het licht heeft gesteld, herhaal ik U uit naam van de Balie, onze oprechte dank.

Deze beide spreekbeurten werden voorafgegaan door de

Rede van Mr. Walter VAN HAESEBROUCK, Voorzitter van de Conferentie der Jonge Balie.

U hebt, als telkenjare, met een duidelijk enthousiasme er aan gehouden uw zaterdagmiddag — na een week van duchtig werk — voor te behouden voor de Plechtige Openingsvergadering van onze Conferentie.

Bijzonder vererend is het zulks als Voorzitter van onze Kortijkse Conferentie der Jonge Balie te mogen ervaren.

U allen heet ik zeer hartelijk welkom en verklaar meteen deze Plechtige Openingszitting, anno 1970, voor geopend.

Mijnheer de Stafhouder,

Voor U zijn vanzelfsprekend mijn eerste woorden; bij uw verkiezing tot Stafhouder in juni 1969 zijn twee zaken bijzonderlijk naar voor getreden in het dankwoord dat U toen tot uw confraters richtte: in de eerste plaats, een opvallende bescheidenheid, bij de grote eer welke U toen te beurt viel; in de tweede plaats, een onmiddellijke diepgaande bekommernis om als nieuw hoofd van onze Balie ons verder te kunnen leiden zoals uw merkwaardige voorgangers dat tot dan toe uitstekend hadden gedaan; bezorgdheid vooral om het behoud van een ongeschonden blazoen dat onze balie pleegt te sieren, dit zowel in opzicht van de dagelijkse onderlinge betrekkingen tussen de advocaten zelf, als van de betrekkingen van de advocaten ten overstaan van al diegenen waarmee zij beroepshalve voortdurend in contact plegen te komen.

Het komt mij voor, Mijnheer de Stafhouder, dat wij het vertrouwen dat U in ons stelt, na verloop van een eerste drukke ambtsperiode, niet hebben vertroebeld.

Namens ons allen dank ik U zeer oprecht om wat U, met een schrandere doorzicht en een rijk hart, hebt gepresteerd, en ik meen dat wij in dezelfde geest verder mogen.

Mijnheer de Vertegenwoordiger van de Minister van Justitie,

Wij kennen de bijzondere waardering die Zijne Excellentie de Minister voor het leven en de activiteiten van de balies en de conferenties van de Jonge Balies in het bijzonder heeft.

Bij de Plechtige Installatie van de Nationale Orde der Advocaten op 27 november 1968 in het Gerechtshof te Brussel is het ons, jongeren, opgevallen hoe de speciale belangstelling van de Heer Minister gaat naar de problemen van de jonge advocaat in ons land. Wij zijn de Heer Minister daar bijzonder dankbaar om.

U vandaag bij ons te weten, Mijnheer de Vertegenwoordiger van de Minister, is de duidelijke blijk van sympathie welke de Heer Minister ons toedraagt.

In naam van onze Conferentie zeg ik U dat wij daarvoor dankbaar, fier en gelukkig zijn.

Mijnheer de Vice-Deken van de Nationale Orde,

Onze Deken van de Nationale Orde had volgaarne onze uitnodiging voor deze dag aanvaard. Deze dag was hem om andere redenen benomen.

Dat U hem, namens de Nationale Orde, — U, onze gewezen Stafhouder en eigen Confrater, vertegenwoordigt — doet ons, eens te meer een bijzonder vererend genoegen.

Wij allen, die U uiteraard zeer goed kennen, weten dat U daadwerkelijk het begrip tijd een bijzondere plaats in uw leven geeft.

Als U dan sinds meerdere jaren zeer actief, zowel lokaal als nationaal vele uren van die tijd aan het zoeken naar een doeltreffende en vooral praktische oplossing van de zo talrijke problemen van ons advocaten-beroep hebt besteed, dan kunnen wij U, op een plechtige bijeenkomst als

vandaag, niet genoeg verwoorden hoe groot onze dank hiervoor is.

Mijnheer de Eerste Voorzitter van het Hof van Beroep, Mijnheer de Procureur-Generaal,

Ik verwelkom U, die de hoogste gezagdragers van de Magistratuur van ons Rechtsgebied zijt, en als jaarlijkse trouwe eregasten op onze plechtige openingsvergadering mede de luister dezer vergadering verhoogt.

Als U mijn voorgangers en mijzelf, zowel schriftelijk als mondeling, liet blijken hoe gaarne U naar onze openingszitting komt, dan is dit voor ons allen een bijzondere reden tot rechtmatige fierheid.

Mijnheer de Raadsheer Dujardin,

Wij kennen U zeer goed en volgaarne heet ik U hartelijk welkom als goede trouwe vriend van onze Conferentie sinds meerdere jaren.

Mijnheer de Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg,

Sinds U tot Voorzitter van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Kortrijk werd benoemd, hebben wij U practisch ononderbroken op onze activiteiten van de Jonge Balie kunnen begroeten.

Wij weten wat U voor ons voelt en doet en zijn er U uitermate dankbaar om.

Mijnheer de Voorzitter van de Arbeidsrechtbank,

Pas enkele dagen geleden legde U de eed af als Voorzitter van onze Arbeidsrechtbank; zoals de vorige jaren hebt U eraan gehouden deze namiddag bij ons te zijn. Hartelijk welkom.

U, Mijnheer de Referendaris, Ere-advocaat van onze Balie, zijt, sinds U uw hoge en delicate functie in deze Rechtbank bekleedt, de advocatuur en inzonderheid de Conferentie van de Jonge Balie zeer nabij gebleven.

De eminente advocaat die U waart, heeft in U zijn volle gestalte behouden.

U allen, Heren Magistraten, zijt tevens onze welkome gasten op vandaag!

Mijnheer de Voorzitter van de Universitaire Stichting Kortrijk,

Als Hoogleraar in onze nog jonge Universiteitsstad, levert U, door onze uitnodiging te aanvaarden, het bewijs dat U belangstelling betoont voor het beroep dat gewis in onze menselijke gemeenschap tot de meest hoogstaande der beroepen behoort; ons beroep is immers zo oud als de Justitie zelf, daar het is geboren op de dag zelf waarop, hetzij een vrijheid, hetzij een materieel belang vóór deze Justitie te verdedigen viel.

Mijnheer de Arrondissementscommissaris,

Uw jaarlijkse tegenwoordigheid op de eerste zaterdagmiddag van oktober in deze zaal, wijst er duidelijk op dat U gaarne naar ons komt luisteren. Wij danken U voor de eer die U ons daarbij aandoet.

Mijnheer de Burgemeester,

Wij weten dat U het nu vooral uitzonderlijk druk hebt. En toch hebt U deze zaterdagmiddag voor ons voorbehouden. Deze blijk van belangstelling voor onze Conferentie vereerd ons ten zeerste.

Heren Voorzitters en Waarde Confraters van onze Zustersconferenties,

Waarde Confrater, Meester Michel Mahieu van het « Journal des Tribunaux »,

Ik begroet U allen van harte; weet meteen dat, na deze eerste Openingsdag van ons land, meerdere gelegenheden nog ons geboden worden om nauwere contacten tussen onze Conferenties te leggen.

Maître Bernard Roussel, de l'Union des Jeunes Avocats du Barreau de Lille,

Votre présence parmi nous nous réjouit profondément. Nous nous souvenons encore trop bien de l'accueil chaleureux que votre Barreau nous a réservé à Lille, il y quelques mois seulement. Que notre équipe de football du Jeune Barreau courtraisien a osé combattre et vaincre l'équipe redoutée de ses confrères lillois forme une preuve de plus que nous avons enfin renoué avec une tradition trop longtemps interrompue... nous vous invitons cordialement et surtout avec impatience pour le match de retour au mois de décembre prochain.

Je remercie de l'amitié qu'ont voulu nous témoigner par leur présence, les délégués des Présidents des Jeunes Barreaux de Bruxelles, de Liège et de Tournai.

Waarde Confraters,

Ik geloof niet dat ooit in de geschiedenis van onze Kortrijkse Balie, zoveel jongeren ineens — niet minder dan 14 tegelijk — onze rangen kwamen vervoegen.

Daar waar wij dit jaar reeds het nooit voordien bereikte getal van 100 leden hadden bereikt, waardoor de Raad der Orde van 8 op 14 leden werd uitgebreid, kan het niet anders dan dat onze Balie een bijzondere aantrekkingskracht moet hebben; inderdaad, de jonge advocaten ervaren al gauw dat, in een aangename werkkring, en mijs een stevig aangehouden inspanning, er aan onze Balie een plaats in de zon te verwerven is.

Op deze Openingsdag, heet ik U, mijn waarde Confraters, heel bijzonder welkom.

Heren Griffiers, Leden van de Griffies en van het Parket,

Onze dagelijkse activiteiten scheppen regelmatige contacten tussen ons.

Het verheugt ons te ervaren hoe deze contacten steeds op een vriendelijke en tactvolle wijze verlopen.

Volgende genodigden lieten zich verontschuldigen:

— Mijnheer de Voorzitter van de Rechtbank van Koophandel te Kortrijk;

— Mijnheer de Stafhouder René Victor;

— De Heer Procureur des Konings te Kortrijk;

— De Heer Bestendig Afgevaardigde Leopold Gillon;

— De Heer Vrederechter van het 2e Kanton te Kortrijk;

— De Heer Guido Van Gheluwe — en advocaat van onze Balie — Secretaris-Generaal van de Economische Raad van Vlaanderen;

— De Heren Rechters bij de Rechtbank van Eerste Aanleg te Kortrijk, Ghyyoot en Vancraeynest;

— De Heren Consulaire Rechters Denys en Goethals te Kortrijk.

Mijn Waarde Confrater, Meester Jozef Van Den Broecke,

U neemt ons vandaag mede naar het eind van de 17e en de eerste helft van de 18e eeuw, tijd waarin de geniale Charles de Secondat, Baron de la Brède et de Montesquieu heeft geleefd en geschreven.

Voor al de actualiteit van zijn leer wenst U nader te omranden en voor ons te belichten; « pour bien connaître les temps modernes, il faut bien connaître les temps anciens; il faut suivre chaque loi dans l'esprit de tous les temps », schreef Montesquieu in zijn « De l'Esprit des Lois ».

Waarde Confrater, Meester Van Den Broecke, U maakt ons even nieuwsgierig als de twee Perzen uit de « Lettres Persanes » die op reis vertrokken uit hun land om meer te weten en te kunnen vergelijken en wie Montesquieu volgende woorden in de mond legt:

« Rica et moi sommes peut-être les premiers parmi les Persans que l'envie de savoir ait fait sortir de leur pays, et qui aient renoncé aux douceurs d'une vie tranquille pour aller chercher laborieusement la sagesse »;

« Nous sommes nés dans un royaume florissant; mais nous n'avons pas cru que ses bornes fussent celles de nos connaissances, et que la lumière orientale dût seule nous éclairer ».

Volgaarne verleen ik U het woord.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 27 juni 1969.

Voorzitter: Raadsheer Belpaire.

Verslaggever: Raadsheer Louveaux.

O.M.: Advocaat-Generaal Charles.

Advocaten: Mrs. J. Faurès en H. Simont.

Vennootschap. — P.V.B.A. — Vrijwillig ontslag van de statutaire zaakvoerder. — Eenzijdige rechtshandeling.

De zaakvoerder van een P.V.B.A., ook diegene die in de statuten benoemd is, blijft steeds vrij ontslag te nemen, mits dit ontslag in zodanige omstandigheden gegeven is dat het beheer van de vennootschap erdoor niet wordt benadeeld.

De algemene vergadering kan de ontslaggevende statutaire zaakvoerder niet verplichten zijn mandaat met de eraan verbonden aansprakelijkheid verder te volbrengen, maar kan slechts in zijn vervanging voorzien of desnoods de ontbinding van de vennootschap in overweging nemen.

P.V.B.A. Tricofina, Ghyselyns e.a. t./ Daniels e.a.

Gehoord het verslag van Raadsheer Louveaux en op de conclusie van de Heer Charles, Advocaat-generaal;

Gelet op het bestreden arrest, op 28 maart 1966 door het Hof van beroep te Gent gewezen;

Over het middel van niet-ontvankelijkheid door de verweerders gegrond hierop dat de eisende personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid, in het verzoekschrift tot cassatie alsook in het exploit van betekening ervan, onder haar zaakvoerders de namen niet vermeldt van de verweerders ofschoon de beslissing, waarbij hun de hoedanigheid van zaakvoerder ontnomen werd, door het bestreden arrest werd nietig verklaard en zij tussen partijen gezag van het gewijsde heeft, waaruit volgt dat, gelet op de onsplitsbaarheid van het geding, de voorziening ook niet onttankelijk is wat de andere eisers betreft;

Overwegende dat uit de aan het Hof overgelegde statuten van de eisende vennootschap blijkt dat de verweerders tot zaakvoerders van de vennootschap benoemd werden tot aan de algemene vergadering van 1966;

Dat uit een bekendmaking in het Belgisch Staatsblad van 19 mei 1966 blijkt dat de algemene vergadering van 3 mei 1966 akte heeft genomen van het vervallen van het mandaat van de zaakvoerders die benoemd werden in de statuten en deze als zaakvoerders vervangt door de personen welke in het verzoekschrift tot cassatie en in het exploit van betekening ervan vermeld worden;

Overwegende derhalve, dat, ondanks het feit dat het

arrest, de beslissingen van de algemene vergaderingen van 1 en 14 juni 1963 heeft nietig verklaard, de verweerders op de datum van het indienen van de voorziening geen zaakvoerders meer waren;

Dat het middel van niet-ontvankelijkheid niet kan aangenomen worden;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1134 (inzonderheid lid 2), 1856, 2003, 2007 (inzonderheid lid 1) van het Burgerlijk Wetboek, 70 (inzonderheid het laatste lid), 129 (inzonderheid lid 1), 136 van de op 30 november 1935 gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen en 97 van de Grondwet,

doordat, nu het Hof van beroep kennis moest nemen van de eis van de verweerders die ertoe strekte krachteloos te doen verklaren: 1°) de aanvaarding, door de op 1 juni 1963 gehouden buitengewone algemene vergadering van de vennoten van de eisende vennootschap, van de ontslagen uit hun functie als zaakvoerder, met ingang van 1 juni 1963, welke de verweerders aan de vennootschap genotificeerd hadden bij brief van 9 mei 1963 en verklaard hadden in te trekken bij brief van 30 mei 1963, 2°) de bevestiging van de aanvaarding van hun ontslag en hun afzetting, beslist door de buitengewone algemene vergadering van 14 juni 1963, welke eis de eerste rechter afgewezen had op de gronden dat het ontslag van een zaakvoerder definitief is door het enkel feit dat het de vennootschap ter kennis is gebracht, zonder dat er behoefte gewacht te worden totdat de algemene vergadering daarvan akte genomen heeft, en dat de zaakvoerder die zijn ontslag aan de vennootschap genotificeerd heeft op zijn beslissing niet meer kan terugkomen, en ten aanzien van de conclusie waardoor de eisers deden gelden, onder verwijzing naar de overwegingen waaruit de eerste rechter het onherroepelijk karakter van het ontslag had afgeleid, «dat deze oplossing logisch is daar het geschreven ontslag van de appellanten (thans verweerders) moet geïnterpreteerd worden als een eenzijdige wilsuiting waardoor de appellanten zijn gebonden en die rechtsgevolgen heeft voor de vennootschap en ook voor de medevennoten», het bestreden arrest de beslissing van de eerste rechter te niet doet, «nietig verklaart de aanvaarding van ontslag en de subsidiaire afzetting van de echtgenoten Daniels, uitroepen bij beslissingen van de algemene vergaderingen van de aandeelhouders van de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid «Tricofina» van 1 en 14 juni 1963», en dit om de redenen dat «...de echtgenoten Daniels statutaire zaakvoerders zijn van een personenvennootschap en dat dienvolgens hun mandaat deel uitmaakt van het sociaal pact (arg. artikelen 1856 van het Burgerlijk Wetboek en 129 wet op de vennootschappen)»; dat hieruit volgt dat de aanvaarding van hun ontslag de voorwaarden moet vervullen welke voor een wijziging van de statuten vereist zijn; dat noch op de vergadering van 1 juni 1963 (waar de echtgenoten Daniels zich tegen de discussie van de dagorde verzetten, wat gelijkstaat met een negatieve stemming nopens de aanvaarding van het ontslag), noch op de vergadering van 14 juni 1963, waar ze tegen de aldaar voorgestelde tekst gestemd hebben, de gekwalificeerde meerderheid van de drie vierden van de stemmen bekomen werd»;

terwijl, eerste onderdeel, het arrest aldus de conclusie van de eisers onbeantwoord laat, in zover zij deed gelden dat de afstand door de verweerders van hun functie van zaakvoerder een eenzijdige wilsuiting uitmaakte die voor de vennootschap en de vennoten rechtsgevolgen had, wat erop neerkwam te betogen dat die afstand, vanaf de notificering ervan, door zichzelf en zonder dat de vennootschap hem behoefde te aanvaarden, aan gezegde functie een einde had gemaakt (schending van artikel 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, het arrest, door nietig te verklaren de beslissingen welke de buitengewone algemene vergaderingen van 1 en 14 juni 1963 hebben getroffen betreffende het ontslag van de verweerders omdat dit niet regelmatig was aanvaard, en door aldus te overwegen dat de stopzetting van de functies waarvan de verweerders op 9 mei 1963 verklaard hadden af te zien, affhing van een aanvaarding van hun ontslag, het beginsel miskent dat de lasthebber aan de lastgeving een einde maakt door het enkel feit dat hij aan de lastgever van zijn ontslag kennis geeft (schending van de artikelen 1134, inzonderheid lid 2, 2003, 2007, inzonderheid lid 1, van het Burgerlijk Wetboek, 129, inzonderheid lid 1, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen en 97 van de Grondwet);

en, derde onderdeel, de beslissing waardoor de algemene vergadering van de vennoten van een personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid verklaart het ontslag van een zelfs statutair zaakvoerder te aanvaarden, of de aanvaarding van dit ontslag te bevestigen, geen wijziging in de statuten uitmaakt, en bijgevolg niet behoeft getroffen te worden bij de meerderheid, vereist door artikel 70, laatste lid, van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen (schending van alle in het middel aangeduide wetsbepalingen);

Overwegende dat het arrest niet wordt bestreden in zover het uitspraak doet op de eis tot nietigverklaring van de herroeping, op 14 juni 1963 beslist door de algemene vergadering van de vennoten van de eisende vennootschap, van het mandaat van de statutaire zaakvoerders, de echtgenoten Daniels;

Dat het arrest wordt bestreden in zover het uitspraak doet op de eis tot nietigverklaring van de aanvaarding, door gezegde algemene vergaderingen van 1 en 14 juni 1963, van het door voornoemde echtgenoten gegeven ontslag;

Overwegende dat, volgens het arrest, het mandaat, dat aan de echtgenoten Daniels door de statuten van de vennootschap werd gegeven, deel uitmaakt van het sociaal pact, dat de aanvaarding van hun ontslag als zaakvoerder derhalve moet geschieden met de gekwalificeerde meerderheid vereist tot wijziging van de statuten, vereiste waaraan ten deze niet werd voldaan, zodat het overbodig is na te gaan of, door het aanbieden van zijn ontslag, de ontslaggever gedurende de voor de aanvaarding normaal nodige tijd al dan niet gebonden is;

Overwegende dat een zaakvoerder, zelfs wanneer de lastgeving door de statuten verleend werd, steeds vrij blijft de lastgeving op te zeggen mits dit ontslag in zodanige omstandigheden in te dienen dat het beheer van de vennootschap erdoor niet wordt benadeeld;

Oevrwegende dat de algemene vergadering van de vennoten de ontslaggevende statutaire zaakvoerder niet kan verplichten ondanks zijn ontslag, zijn mandaat met de er aan verbonden aansprakelijkheid verder te volbrengen; dat zij slechts in zijn vervanging kan voorzien of desnoods de ontbinding van de vennootschap in overweging kan nemen;

Overwegende dat uit de stukken van de rechtspleging blijkt dat de algemene vergaderingen van 1 en 14 juni 1963 moesten beraadslagen over het ontslag van zaakvoerders;

Overwegende dat om zijn beslissing wettelijk te rechtvaardigen, luidens welke de aanvaarding, door de algemene vergadering van de eisende vennootschap, van het door de echtgenoten Daniels gegeven ontslag als zaakvoerders, met de bijzondere meerderheid vereist door de artikelen 70 en 136 van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen moest worden genomen, het arrest zich vooraf omtrent de rechtsgevolgen van dit ontslag, gevolgd door intrekking, moest uitspreken;

Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest doch slechts in zover het de aanvaarding van het ontslag van de echtgenoten Daniels nietig verklaart;

Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de gedeeltelijk vernietigde beslissing;

Houdt de kosten aan; zegt dat erover door de feiten-rechter zal worden beslist;

Verwijst de aldus beperkte zaak naar het Hof van beroep te Brussel.

NOOT. — Het Vrijwillig Ontslag van de zaakvoerder in de P.V.B.

1. Dit arrest vernietigt een arrest van het Hof van Beroep te Gent van 28 maart 1966. (*Pas.*, 1967, II, 54; *T. Not.*, 1967, blz. 203; besproken in *T.P.R.*, 1967, blz. 727 e.v.).

De feiten waren de volgende.

2. De echtgenoten D., hadden op 9 mei 1963 hun ontslag als zaakvoerders van de P.V.B.A. T. « aangeboden ». Op 30 mei 1963 trokken zij hun « aanbod van ontslag » in. Inmiddels echter was een buitengewone algemene vergadering samengeroepen. Op 1 juni werd het gevraagd ontslag niet-tengestaande de intrekking aanvaard. Op 14 juni 1963 werd een nieuwe algemene vergadering samengeroepen, die de aanvaarding van het ontslag bevestigde en de zaakvoerders D., voor zover nodig afzette. De echtgenoten D. dagvaardden tot nietigverklaring van de afzetting en van de aanvaarding van het ontslag.

3. De Rechtbank van Koophandel te Gent wees deze vordering af.

In Hoger Beroep werd het vonnis vernietigd door het Hof te Gent. Het arrest beschouwde de echtgenoten D. als statutaire zaakvoerders die de bijzondere beschermingsmaatregelen genoten van art. 129 van de Vennootschappenwet. De statuten bepaalden dat de echtgenoten D. als zaakvoerders werden benoemd « tot de algemene vergadering van 1966 ».

4. De eerste vraag was dus of statutaire zaakvoerders die voor een bepaalde duur benoemd werden ook slechts afzetbaar zijn met eenparigheid van stemmen of om ernstige redenen.

5. Krachtens de ondubbelzinnige bewoordingen van het art. 129 is het antwoord negatief. In het licht van de voorbereidende werken van de Vennootschappenwet en van art. 1856 B.W., meende het Hof van Beroep evenwel dat de toepassingsfeer van art. 129 ook de voor een bepaalde duur benoemde statutaire zaakvoerders omvat.

6. Het Hof besloot hieruit « dat de kwestie of een aanbod van ontslag de ontslaggever gedurende de voor de aanvaarding normaal nodige tijd bindt in het midden mag gelaten worden ».

Het vrijwillig ontslag werd door het Hof immers opgevat als een meerzijdige rechtshandeling, die uit een aanbod en een aanvaarding is samengesteld.

7. De rechtsleer en de rechtspraak betreffende de bindende kracht en de geldigheidsduur van het aanbod bij overeenkomsten wordt door het Hof toegepast (vgl. hierover De Page, II, nr. 516 e.v., blz. 509, III, nr. 51, blz. 65).

8. Volgens het Hof te Gent waren de echtgenoten D. statutaire zaakvoerders van een personenvennootschap zodat « hun mandaat deel uitmaakt van het sociaal pakt (- - -) »;

hieruit volgt dat de aanvaarding van hun ontslag de voorwaarden moet vervullen welke voor een wijziging van de statuten vereist zijn ». Het Hof van Cassatie heeft dit arrest vernietigd op grond van de overweging dat een zaakvoerder « zelfs wanneer de lastgeving door de statuten verleend werd » zijn mandaat steeds eenzijdig mag opzeggen. De algemene vergadering kan een ontslaggevende zaakvoerder niet verplichten zijn mandaat verder te volbrengen.

Alvorens te beslissen dat het ontslag met een speciale meerderheid moest aanvaard worden, had het Hof van Beroep zich eerst moeten uitspreken over de rechtsgevolgen van het ontslag.

M.a.w. alvorens de geldigheid van de aanvaarding te onderzoeken had het Hof van Beroep de vraag moeten stellen of deze aanvaarding wel vereist was.

9. Voor het Hof van Beroep werden dus twee vragen gesteld.

1. Moet het ontslag van een statutaire zaakvoerder met de bijzondere meerderheid van art. 70 en 136 Venn. W. aanvaard worden?

2. Kan een voor bepaalde duur in de statuten benoemde zaakvoerder slechts met eenparigheid van stemmen of om ernstige redenen worden afgezet?

De eerste vraag is door het Hof van Cassatie heel anders beantwoord dan in het aangevochten arrest.

10. In het systeem van het Hof te Gent, werd het ontslag ontleend als een meerzijdige rechtshandeling, die slechts door de aanvaarding van de vennootschap voltooid wordt. Uit de hoedanigheid van statutaire zaakvoerder wordt de noodzakelijkheid van een aanvaarding met de versterkte meerderheid en quorum der statutenwijzigingen afgeleid.

Tegen het Gentse arrest werd hevige kritiek uitgeoefend. Zo werd aangevoerd dat het ontslag van een zaakvoerder, zelfs wanneer hij in de statuten is benoemd, geen meerzijdige rechtshandeling uitmaakt, maar « een eenzijdige rechtshandeling waarbij een wilsrecht uitgeoefend wordt, en waarvan aan de vennootschap kennis moet gegeven worden. » (J. Ronse, Vennootschappen, Overzicht van Rechtspraak (1964-67), *T.P.R.*, 1967, blz. 728 en 729; - zie ook J. Van Ryn, I, nr. 589, blz. 387; - Houpin-Bosvieux, II, nr. 1031, blz. 203; - noot onder Brussel, 29 januari 1908, *R.P.S.*, 1908, blz. 211).

11. Het begrip wilsrecht is ontleend aan het Duitse recht waar het, onder de benaming *Gestaltungsrecht*, de juristen meer vertrouwd is. *Gestaltungsrechte* worden er tegenover *Herrschaftsrechte* geplaatst.

Terwijl de *Herrschaftsrechte* zeggenschap verlenen over een bepaald object, hetzij een goed, een gedraging, de eigen persoon, verleent het *Gestaltungsrecht* of wilsrecht de bevoegdheid aan elk rechtssubjekt om in te grijpen in de eigen of in andermans rechtssfeer.

De uitoefening van die bevoegdheid is gericht op het teweegbrengen van een bepaalde verandering in de eigen rechtstoestand of in de rechtstoestand van een andere persoon en houdt de macht in om door een eenzijdige rechtshandeling een concrete rechtsverhouding te vestigen, te wijzigen of te beëindigen (zie verder Van Gerven, Beginselen van Belgisch Privaatrecht, Algemeen Deel, I, blz. 990 e.v.).

Wanneer van dit recht gebruik gemaakt wordt om in te grijpen in de rechtstoestand van een ander rechtssubjekt dan beantwoordt daaraan een rechtsgebondenheid in hoofd van deze persoon, die het ontstaan, het verdwijnen of de wijziging van de rechtsverhouding moet dulden, zonder dat zijn instemming of aanvaarding vereist is.

12. Terwijl de indeling der subjektieve rechten in België

minder belangstelling geniet dan in Duitsland, kwam het ruimer leerstuk der eenzijdige rechtshandelingen waarvan de uitoefening van wilsrechten een onderdeel is, echter wel tot haar recht.

De rechtsleer besteedde vooral aandacht aan eenzijdige rechtshandelingen die rechtsverhoudingen doen ontstaan (De Page, dl. III, blz. 65, nr. 51 e.v. «L'engagement par volonté unilatérale»).

13. Algemeen wordt aanvaard dat de eenzijdige rechtshandeling voltooid is zonder dat enige aanvaarding vereist is. Wel wordt in navolging van het Duits recht het onderscheid gemaakt tussen eenzijdige rechtshandelingen die voltooid zijn door het enkel feit dat zij uitgedrukt zijn (niet empfangstbedürftige Willenserklärung; acte unilatéral non réceptice) en rechtshandelingen waarvan aan bepaalde personen moet kennis gegeven worden (empfangstbedürftige Willenserklärung; acte unilatéral réceptice).

Ook het gevraagd ontslag van de zaakvoerder van een P.V.B.A. kan als een eenzijdige rechtshandeling aangemerkt worden.

14. Het besproken arrest van Cassatie bevestigt dit op ondubbelzinnige wijze door te verwijzen naar art. 2003, lid 2 B.W. waarin bepaald wordt dat de lastgeving eindigt «door opzegging van de lastgeving door de lasthebber». Het gevraagd ontslag van de al dan niet statutaire zaakvoerder wordt dus beheerst door die regel van het mandaat.

15. De uitspraak van het Hof is dan ook vooral gegrond op art. 2007 lid 1 B.W. dat als volgt luidt: «de lasthebber kan de lastgeving opzeggen door kennisgeving van zijn ontslag aan de lastgever».

De opzegging van de lasthebber of van de zaakvoerder behoeft dus geen aanvaarding van de lastgever of van de vennootschap. Het is een eenzijdige rechtshandeling die weliswaar geen rechtsverhouding in het leven roept maar integendeel een bestaande rechtsverhouding doet verdwijnen.

Ze hoort echter thuis in de tweede categorie nl. in die van de eenzijdige rechtshandelingen waarvan aan bepaalde personen moet kennis gegeven worden. De eis wordt uitdrukkelijk gesteld in het art. 2007 B.W.

16. Alhoewel de eenzijdige opzegging door de lasthebber wel eens als een anachronisme wordt doodgeverfd, toch bestaat geen betwisting meer over de toepasselijkheid van deze regel van positief recht zowel op het bezoldigd als op het onbezoldigd mandaat (De Page, V, nr. 466, blz. 452). De toepasselijkheid van de regels van de lastgeving op de rechtsverhouding beheerder of zaakvoerder t.o.v. de vennootschap wordt door het besproken arrest van Cassatie nogmaals bevestigd. Dit geldt natuurlijk slechts voor zover de bijzondere regeling van de vennootschappenwet die regels van het mandaat niet uitsluit.

17. Zo voorziet art. 129 Venn. W. dat een statutaire zaakvoerder slechts om ernstige redenen kan afgezet worden «behoudens eensgezind akkoord der vennoten».

18. Art. 129 verleent een bijzondere bescherming aan de statutaire zaakvoerders. Buiten het geval van afzetting door de vennootschap, blijven echter de burgerrechtelijke bepalingen van het mandaat minstens analogisch van toepassing. De statutaire zaakvoerder kan dus op die regelen een beroep doen om vrijwillig ontslag te nemen op grond van art. 2003, lid 2 B.W. en van art. 2007. «Hij mag de regelen van de lastgeving in zijn voordeel inroepen» (J. Ronse, loc. cit.).

19. Uit het principe dat aan de lastgeving door de opzegging van de lasthebber een einde kon gesteld worden, werd wel eens afgeleid dat de aanvaarding door de gewone meerderheid van de algemene vergadering kan geschieden (Van Houtte, S.P.R.L., I, nr. 158, blz. 238).

Maar, in overeenstemming met de tekst van art. 2007 B.W. wordt door het Hof van Cassatie eenvoudige kennisgeving voldoende geacht. Dit was trouwens de mening van de overheersende rechtsleer (J. Ronse, loc. cit., en J. Van Ryn, loc. cit.).

20. Hoe moet deze kennisgeving geschieden?

Op dezelfde wijze als het ontslag van beheerders van een N.V. of van niet-statutaire zaakvoerders van de P.V.B.A.

Het is aan geen enkele vormvereiste onderworpen. De meest gebruikelijke manier is de aangetekende brief: het kan echter ook bij deurwaardersexploot betekend worden of kan integendeel bij gewone brief of zelfs mondeling medegedeeld worden. Mondeling ontslag kan natuurlijk bewijsmoeilijkheden meebrengen tenzij een mondelinge verklaring bij voorbeeld in de notulen van de algemene vergadering opgenomen is.

Er werd m.b.t. de lastgeving zelfs voorgehouden dat de kennisgeving van het ontslag door de lasthebber zelfs niet vereist is wanneer hij wegens overmacht hiertoe belet is. (Baudry-Wahl, XXI, nr. 828).

21. Aan welk orgaan van de P.V.B.A. moet de kennisgeving van het ontslag gedaan worden?

Is de ontslagnemende zaakvoerder enige zaakvoerder, dan moet zijn ontslag uiteraard aan de Algemene Vergadering gericht worden. Zijn er meerdere zaakvoerders, dan kan eveneens de algemene vergadering kennis nemen van het ontslag, maar dit is niet noodzakelijk het geval. Het ontslag kan aan de andere zaakvoerders worden medegedeeld.

Heeft elke zaakvoerder een volledige vertegenwoordigingsbevoegdheid dan kan de ontslagbrief aan om het even welke zaakvoerder verstuurd worden. Vormen de zaakvoerders een college dan wordt zij naar de voorzitter van het college gestuurd.

22. Sommige auteurs maken een onderscheid tussen de kennisgeving door de lasthebber (of zaakvoerder) en de kennisname van het ontslag door de lastgever (of mandant). Dit onderscheid kan overigens bij alle eenzijdige rechtshandelingen gemaakt worden.

Het praktisch belang van de vraag is waarschijnlijk beperkt. Een arrest van het Hof te Brussel scheen het bewijs van de werkelijke kennisname door de lastgever te eisen wanneer de lasthebber gebruik wil maken van art. 2007 B.W. (Brussel, 26 mei 1904, Pas., II, 297).

In principe moet dit ook geëist worden voor het ontslag van de zaakvoerder. Het volstaat niet dat de zaakvoerder kennis geeft van zijn ontslag, de kennisgeving moet de vennootschap bereiken. Nochtans moet men zoals bij opzegging door de lasthebber aanvaarden dat geen enkele aansprakelijkheid de zaakvoerder treft wanneer de kennisgeving wegens toeval de vennootschap niet bereikt (R.P.D.B., tw. Mandat, nr. 981).

Het onderscheid tussen beide opvattingen wordt dus miniem.

23. Verder verdienen twee vraagpunten bijzondere aandacht.

Terecht werd opgemerkt dat de verplichting om het ontslag van de statutaire zaakvoerder met versterkte meerderheid te aanvaarden «de onmogelijkheid van ontslag ten gevolge (zou) hebben voor een zaakvoerder die niet over voldoende stemkracht zou beschikken om het ontslag ter vergadering te doen aanvaarden» (J. Ronse, loc. cit.).

Het Hof van Cassatie overweegt overigens « dat de algemene vergadering van vennoten de ontslaggevendende statutaire zaakvoerder niet kan verplichten, ondanks zijn ontslag, zijn mandaat met de er aan verbonden aansprakelijkheid verder te volbrengen ».

24. Maar kan de statutaire zaakvoerder zichzelf niet verbinden om geen ontslag te nemen?

Sommige auteurs aanvaarden dat de lasthebber conventioneel kan afzien van het recht tot opzegging (Baudry-Wahl, XXI, nr. 827-830; Planiol-Ripert, XI, nr. 1493).

Deze stelling wordt door Baudry-Wahl gesteund op het bestaan van lastgevingen van bepaalde duur. Een clause die zou bepalen dat de lastgeving na een bepaalde tijd een einde neemt zou volgens deze auteurs zinloos zijn indien de lasthebber niet impliciet van zijn recht tot opzegging voor bepaalde tijd afstand deed.

25. Vervolgens wordt de vraag gesteld of de lasthebber zonder beperking zou kunnen afstand doen van dit recht. Is deze overeenkomst niet strijdig met art. 1780 B.W.?

Baudry en Wahl antwoorden hierop ontkennend omdat bewust artikel slechts op de huur van werk en niet op het mandaat van toepassing zou zijn. Deze vraag wordt in het huidige vennootschapsrecht echter niet gesteld. Vennootschappen worden steeds voor bepaalde duur opgericht.

De benoeming van een zaakvoerder, zelfs zonder bepaling van duur, geschiedt dus uiteraard steeds voor bepaalde tijd zodat de mogelijke toepasselijkheid van art. 1780 B.W. de nietigheid van deze clause niet zou meebrengen.

26. Als men de lijn van de redenering van Baudry en Wahl doortrekt komt men echter tot een heel ander besluit.

De geldigheid van een clause waarbij de mandataris zou afzien van het recht om ontslag te nemen wordt gesteund op het bestaan van mandaten met bepaalde duur.

Welnu, in het huidige vennootschapsrecht is een zaakvoerder of een beheerder steeds voor bepaalde duur benoemd. In de N.V. is de maximumduur 6 jaar en in de P.V.B.A. is het alleszins de duur van de vennootschap. Deze beperking in de tijd houdt geenszins in dat de beheerders of zaakvoerders zich de mogelijkheid ontfangen om ontslag te nemen vóór het verstrijken van de termijn.

27. In het systeem van Baudry - Wahl zou de zaakvoerder of de beheerder van een vennootschap dus het recht om ontslag te nemen niet kunnen verzaken. Anderzijds lijkt het niet nodig de geldigheid of de nietigheid van dergelijke overeenkomst alleen af te leiden uit het bestaan van mandaten met bepaalde duur. De enige vraag is of art. 2007 B.W. van dwingend recht is. Het antwoord moet gezocht worden in de strekking van de rechtsregel. Welnu, art. 2007 B.W. strekt uitsluitend tot bescherming van de belangen van de mandataris. Niets verzet zich ertegen dat hijzelf conventioneel zou afzien van de wettelijke bescherming (R.P.D.B., tw. Mandat, nr. 982; - Planiol-Ripert, XI, nr. 1493; - Huc, Mandat, nr. 127).

28. Uit de toepasselijkheid van hogervermeld artikel op de P.V.B.A. volgt dat de zaakvoerder zou kunnen afzien van het recht om ontslag te nemen. Gebeurt dit bij de oprichtingsakte dan kan deze regel alleen bij statutenwijziging veranderd worden.

29. Zo aanvaardt men algemeen de geldigheid van statutaire clauses waarbij een opzeggingstermijn voor het gevraagd ontslag van de zaakvoerder wordt opgelegd (Van Houtte, I, blz. 238, nr. 158). Sinds het besproken arrest kunnen dergelijke clauses alleen worden geïnterpre-

teerd als een conventionele en in de tijd beperkte verza-king aan het recht om ontslag te nemen.

Dit recht kan in principe ook beperkt worden door het opleggen van een forfaitaire vergoeding aan de lasthebber die de lastgeving wenst op te zeggen (Baudry-Lacantinerie, XXIV, nr. 831). De statuten kunnen dus voorzien dat de statutaire zaakvoerder een vergoeding aan de vennootschap zal moeten uitkeren bij vrijwillig ontslag. Dergelijke regeling kan misschien nuttig gecombineerd worden als subsidiaire regeling wanneer de statuten een opzeggings-termijn voorzien.

30. Aan de zaakvoerder kan in de statuten bij voorbeeld de keuze gelaten worden tussen het eerbiedigen van een opzeggingstermijn en het uitkeren van een forfaitaire vergoeding. Het tweede punt betreft de vraag of de opzegging die eenmaal ter kennis van de vennootschap gebracht werd, kan ingetrokken worden. Eenzijdige rechtshandelingen zijn in algemene regel onherroepelijk (J. Martin de la Moutte, L'acte juridique unilatéral, Parijs, 1951, nr. 347, blz. 314).

31. Zodra de eenzijdige rechtshandeling voltooid is door de kennisgeving aan de vennootschap kan zij dus niet meer ongedaan gemaakt worden. Deze regel volgt op onbetwistbare wijze enerzijds uit de opvatting die het Hof van Cassatie bijgetreden is en waarbij de zaakvoerder door een eenzijdige opzegging aan zijn functie een einde kan stellen en anderzijds uit de kenmerken van de eenzijdige rechtshandeling.

32. Men beseft onmiddellijk hoe hinderlijk deze bepaling in het vennootschaps- en verenigingsleven kan werken. Vooral in de P.V.B.A. kan zij veel moeilijkheden teweegbrengen.

In het raam van geschillen tussen een statutaire zaakvoerder en de vennootschap wordt de dreiging met ontslag als drukkingsmiddel uitermate gevaarlijk.

Zodra het ontslag op onbetwistbare wijze aan de vennootschap is medegedeeld kan het niet meer herroepen worden, zelfs indien de kennisgeving niet schriftelijk geschiedde.

De zaakvoerder zal desgevallend opnieuw door de algemene vergadering kunnen benoemd worden, maar hij verliest dan de bijzondere bescherming van feitelijke onafzetbaarheid die art. 129 aan de statutaire zaakvoerders voorbehoudt.

Om in de positie hersteld te worden die hij vóór zijn ontslag bekleedde is een statutenwijziging vereist met alle formaliteiten en kosten die daardoor meegebracht worden.

33. Om zonder statutenwijziging de zaakvoerder in zijn functie te herstellen, moet de eenzijdige rechtshandeling zelf al ovo aangetast geweest zijn door een gebrek in de toestemming of verbonden zijn aan een voorwaarde.

Het gebrek in de toestemming dat bij eenzijdige rechtshandelingen zoniet uitsluitend dan toch meestal in aanmerking komt, is de dwaling. Het gemeenrecht over dwaling bij meerzijdige rechtshandelingen kan in principe zonder veel bezwaren op de eenzijdige rechtshandeling worden toegepast.

34. Uit het wezen zelf van de eenzijdige rechtshandeling volgt dat praktisch alleen de « error in substantia » in aanmerking kan komen.

Welk is de dwaling, die als « substantiële » kan aangemerkt worden? Een duidelijk criterium kan evenmin als voor de overeenkomsten, bij de eenzijdige rechtshandelingen gevonden worden.

35. Martin de la Moutte stelt in zijn verhandeling over

de eenzijdige rechtshandeling een criterium voor dat hij aan Maury ontleend heeft (J. Martin de la Moutte, *L'acte juridique unilatéral*, Parijs, 1951, nr. 234, blz. 219; - Maury, *L'erreur sur la substance dans les contrats à titre onéreux*, *Etudes Capitantes*, 1938, blz. 491). Maury betoogt dat bij overeenkomsten onder bezwarende titel slechts die dwaling substantieel is die een zeker verband vertoont met het voorwerp van de overeenkomst en die bijgevolg betrekking heeft hetzij op de prestatie van de andere partij hetzij zelfs op de prestatie van de partij wier toestemming met het gebrek van dwaling aangetast is. Na toepassing op de eenzijdige rechtshandeling van de beginselen die Maury voor overeenkomsten onder bezwarende titel had gesteld, besluit Martin de la Moutte « que dans l'acte unilatéral, l'erreur sur la substance est une croyance inexacte et déterminante chez l'auteur de l'acte, en une qualité de l'objet même de cet acte ». Zo bijvoorbeeld zou een huurder die het recht om het huurkontraat in te roepen zou verzaken omdat hij verkeerdelijk zou menen dat hij wegens zijn gezondheidstoestand naar een andere streek moet verhuizen, wel dwalen nopens een determinerend motief maar niet nopens de « substantie » van de rechtshandeling.

36. Integendeel zou de dwaling wel substantieel zijn indien de huurder het recht om het huurkontraat in te roepen zou verzaken omdat hij wegens een vergissing van zijn juridische raadgever in de waan verkeert dat bewust huurkontraat nietig is wanneer het achteraf geldig blijkt te zijn.

In het eerste voorbeeld is het motief volledig extrinsiek aan de rechtshandeling zelf terwijl er in het tweede voorbeeld een nauw verband bestaat tussen de dwaling en het voorwerp van de rechtshandeling. In het laatste geval maakt de dwaling een van de constituerende elementen uit van het objekt der verzaking.

37. Als wij deze principes op de opzegging van zijn ambt door de statutaire zaakvoerder van de P.V.B.A. toepassen, dan blijkt aldaar dat de leer der dwaling van weinig nut kan zijn om aan het euvel waarvan hoger sprake te verhelpen.

Dwaling kan bij voorbeeld ingeroepen worden wanneer de ontslagnemende zaakvoerder zich vergist nopens zijn bevoegdheden, zijn status van statutaire of niet-statutaire zaakvoerder, of nopens de gevolgen die door de wet aan het statutair karakter van zijn functie worden gehecht.

Voorzichtigheidshalve wordt het bestaan der dwaling door de vennootschap en de zaakvoerder best bij overeenkomst aanvaard door wat men een vaststellingsovereenkomst pleegt te noemen.

Het hoeft echter geen betoog dat het praktisch belang van dergelijke gevallen niet moet overschat worden.

38. Het nut om de opzegging van een voortvarende zaakvoerder ongedaan te maken blijkt vooral bij geschillen tussen de zaakvoerder en de algemene vergadering, of tussen zaakvoerders onderling nopens het beleid van de vennootschap, geschillen die achteraf kunnen bijgelegd worden.

Dwaling in hoofde van de zaakvoerder nopens de opvattingen van bijv. de algemene vergadering over het beleid van de vennootschap zou in het licht van deze theorie bezwaarlijk als substantieel kunnen beschouwd worden.

39. Toch bestaat er misschien een mogelijkheid om de strakke regel van de onherroepelijkheid der opzegging te omzeilen.

De opzegging is onherroepelijk zodra zij voltooid is

d.w.z. zodra ervan kennis gegeven wordt zonder dat aanvaarding vereist is.

Houpin en Bosvieux nuanceren deze stelling enigszins: « *lorsqu'elle est pure et simple* (la démission) n'implique pas, pour devenir définitive, l'acceptation... » (Houpin-Bosvieux, *Traité Général théorique et pratique des sociétés civiles et commerciales et des associations*, Parijs, 1935, nr. 1031, blz. 203).

40. Ontslag kan dus op termijn of voorwaardelijk gegeven worden, maar impliceert dan de aanvaarding van de vennootschap.

Ontslag op termijn werd reeds hoger besproken. Zowel het ontslag op termijn als het voorwaardelijk ontslag doen echter een nieuwe vraag rijzen. Heeft de aanvaarding van de vennootschap betrekking op de voorwaarde of op het ontslag?

Moet bij niet-aanvaarding de voorwaarde als niet bestaande beschouwd worden en wordt het ontslag dan definitief of wordt het ontslag dan integendeel zonder meer geweigerd?

41. M.i. heeft de zaakvoerder krachtens art. 2007 B.W. een wettelijk recht om aan zijn mandaat een einde te stellen. Hij kan weliswaar conventioneel afzien van het recht tot opzegging. Bij ontbreken van dergelijke overeenkomst kan hij echter steeds ontslag nemen. Wenst hij dat ontslag aan een voorwaarde te verbinden dan moet deze voorwaarde door de vennootschap aanvaard worden. Het ontslag wordt hierdoor echter geen meerzijdige rechtshandeling. Bij ontstentenis van aanvaarding moet de zaakvoerder de keuze krijgen tussen het intrekken van zijn voorwaardelijk ontslag of het indienen van een eenvoudig ontslag (*démission pure et simple*).

42. Praktisch kan de zaakvoerder zijn ontslag afhankelijk maken van een doen of een laten van een ander orgaan van de vennootschap. Bij aanvaarding door de vennootschap en in geval van verwezenlijking van de voorwaarde wordt het ontslag definitief.

Wort het voorwaardelijk ontslag aanvaard dan kan het ook niet meer ingetrokken worden want de rechtshandeling is als dusdanig definitief. De uitwerking ervan is echter afhankelijk van de vervulling der voorwaarde. Rijst een geschil nopens een of ander punt van het beleid der vennootschap tussen de zaakvoerder en de algemene vergadering dan biedt het voorwaardelijk ontslag een aantrekkelijke oplossing om te vermijden dat het herstellen van de zaakvoerder in zijn hoedanigheid van statutaire zaakvoerder met een statutenwijziging zou geschieden. Niets verzet zich daarenboven tegen het bestaan van een stilzwijgende voorwaarde.

43. Tenslotte dient nog opgemerkt dat het ontslag niet ontijdig mag ingediend worden. De zaakvoerder die een einde stelt aan zijn functie in zodanige omstandigheden dat het beheer van de vennootschap erdoor benadeeld wordt, is aan de vennootschap schadeloosstelling verschuldigd.

Deze regel volgt uit art. 2007, lid 2 B.W. volgens hetwelk de lasthebber elke schade die zijn ontslag aan de lastgever berokkent, moet vergoeden, tenzij hij zich in de onmogelijkheid bevindt om de lastgeving verder te volbrengen, zonder daardoor zelf een aanmerkelijke schade te lijden. De zaakvoerder moet zijn functie uitoefenen zolang zijn ontslag niet door de algemene vergadering werd vastgesteld. Zolang in zijn vervanging niet werd voorzien, moet hij zijn medewerking verlenen aan die daden van beheer die zonder zijn optreden niet zouden kunnen uitgevoerd worden (Noot onder Brussel, 29 januari 1908, *R.P.S.*, 1908, nr. 1903, blz. 211).

De vennootschap kan echter zijn vervanging niet eeuwig uitstellen. Men zegge dan ook beter dat de zaakvoerder slechts tot deze medewerking gehouden is zolang in zijn vervanging redelijk niet kon voorzien worden. Hieruit volgt dat de rechtbanken desgevallend de motieven van het ontslag zullen appreciëren alhoewel de zaakvoerder niet gehouden is zijn ontslag te motiveren waarvoor trouwens geen enkele vorm is voorgeschreven (zie hoger).

44. Art. 2007, lid 2 B.W. wordt door de rechtspraak niet restrictief geïnterpreteerd. Men aanvaardt dat de zaakvoerder ontslag mag nemen indien hij daartoe een geldige reden («*juste cause*») kan aanvoeren.

De motieven die aanleiding kunnen geven tot ontslag worden ruim opgevat: ziekte, huwelijk, verlies van een familielid, of zelfs verandering van beroep (Zie R.P.D.B., tw. Mandat, nr. 911; — Loir, *Traité et formulaire des SPRL*, Brussel 1936).

45. Nochtans rust op de zaakvoerder geen enkele verplichting om zijn ontslag te motiveren. Hij kan zonder meer ontslag nemen.

Het heeft onmiddellijke uitwerking vanaf de kennisgeving aan de vennootschap. Het initiatief om de geldigheid der redenen tot ontslag aan de appreciatie der rechtbanken te onderwerpen, moet uitgaan van de vennootschap, die de gewezen zaakvoerder alleen kan dagvaarden tot betaling van schadeloosstelling wegens ontijdig ontslag.

46. Anderzijds mag de zaakvoerder de vennootschap dwingen over te gaan tot publikatie. Zolang het ontslag niet gepubliceerd is, kan de aansprakelijkheid van de zaakvoerder immers in het gedrang gebracht worden.

47. De vraag of een voor bepaalde duur in de statuten benoemde zaakvoerder slechts met eenparigheid van stemmen of om ernstige redenen kon worden afgezet, kon door het Hof van Cassatie niet beantwoord worden.

De uitbreiding van de bescherming van art. 129 tot alle statutaire zaakvoerders in het arrest van het Hof te Gent leek nochtans zeer betwistbaar.

48. Vooreerst ziet men niet in waarom aan de voorbereidende werken de voorkeur moet gegeven worden boven de tekst van de wet.

De parlementaire voorbereiding van een wet kan slechts een hulpmiddel zijn voor de interpretatie van een wet, wanneer de tekst onduidelijk of dubbelzinnig is. Wanneer de wet echter uitdrukkelijk alleen de voor onbepaalde duur benoemde statutaire zaakvoerders verklaart te beschermen, bestaat er geen enkele reden om een beroep te doen op de parlementaire wordingsgeschiedenis.

49. M.b.t. de verwijzing naar art. 1856 B.W., werd wel eens betwijfeld of art. 129 B.W. in het licht van dit artikel mocht gelezen worden.

Aldus meent Gregoire verschillende bezwaren tegen deze zienswijze te kunnen aanbrengen («*La révocation du gérant statutaire d'une société de personnes à responsabilité limitée*, R.P.S., 1956, blz. 280).

Volgens deze auteur wordt de oprichtingsakte in het stelsel van het B.W. als onveranderlijk beschouwd voor de duur van de vennootschap, terwijl de Venn. W. wijzigingen van de statuten regelt.

50. Dit argument overtuigt geenszins. Art. 1783 B.W. voorziet uitdrukkelijk de toepassing van de regelen der burgerlijke vennootschap op de handelsvennootschap wat betreft de punten die niet strijdig zijn met de wetten en gebruiken van de koophandel.

Uit de subsidiaire toepassing van de regelen van het B.W., volgt dat de interpretatie van art. 129 V.W. op grond van art. 1856 B.W., waarvan de teksten overigens een opvallende gelijkenis vertonen, volledig gerechtvaardigd is.

51. Tegen de besluiten die het Hof te Gent uit deze interpretatie afgeleid heeft, werd echter een fundamenteel bezwaar geuit. Art. 1856 B.W. voorziet de principiële onafzetbaarheid van de in de oprichtingsakte benoemde zaakvoerder *zolang de vennootschap duurt*. M.a.w. het onderstelt een benoeming voor de duur van de vennootschap, wat hier zeker niet het geval was» (J. Ronse, *Vennootschappen, Overzicht van Rechtspraak* (1964-67), T.P.R., 1967, blz. 727, nr. 193 e.v.).

52. Er is dus geen enkele reden om de toepassingsfeer van art. 129 V.W. tot de voor bepaalde duur benoemde statutaire zaakvoerder uit te breiden.

Dit neemt echter niet weg dat deze zaakvoerder voor de duur van zijn mandaat een statutaire zaakvoerder blijft. Hij zal dus gedurende die periode slechts mogen afgezet worden met inachtneming van de regels der statutenwijzigingen.

53. Blijft hij na verloop van de statutair voorziene termijn als zaakvoerder fungeren, dan verliest hij zijn hoedanigheid van statutair zaakvoerder en kan hij naar goeddunken door de gewone algemene vergadering ontslagen worden. Tenslotte dient nog opgemerkt dat het Hof te Gent zich misschien heeft laten verleiden tot het aanvaarden van de toepassing van art. 129 omdat de statuten van de besproken P.V.B.A. uitdrukkelijk naar dit art. verwezen en beklemtonden dat alleen ernstige redenen zouden worden inachtgenomen voor de afzetting van de zaakvoerders voor de duur van de statutair voorziene termijn.

54. Het Hof van Cassatie moest zich echter over deze vraag niet uitspreken. Het Hof te Gent had immers vastgesteld dat tot de afzetting door de algemene vergadering was besloten met een meerderheid die de drie vierden der stemmen niet bereikte. De afzetting was dus alleszins ongeldig en het arrest van Gent was dan ook op dit punt niet aangevochten.

Men kan evenwel betreuren dat een duidelijke stellingname van het Hoogste Hof betreffende dit vraagpunt uitblijft. De talrijke betwistingen en gedingen nopens de afzetting van statutaire zaakvoerders bewijzen immers dat de duidelijkheid van de wettelijke regeling desbetreffende te wensen overlaat.

J.M. NELISSEN

Advocaat

Assistent in het Instituut voor Vennootschapsrecht
van de Universiteit te Leuven.

HOF VAN BEROEP TE LUIK

25 september 1970.

Voorzitter: L. Ulrix.

Raadsheren: L. Roelmans en L. Mars.

Substituut Procureur-Generaal: Odeurs.

Advocaten: Mrs. Willems, Panier en Zimmermann.

Verplichte aansprakelijkheidsverzekering. — Wet van 1 juli 1956. — Hoedanigheid van verzekeraar. — Belgische Staat. — Art. 9, al. 4, Wet van 1 juli 1956. — Art. 14, Wet van 1 juli 1956.

De mogelijkheid om anderen dan burgerlijk aansprakelij-

ken in een strafrechtelijke procedure te betrekken, dient zeer limitatief geïnterpreteerd. Art. 9 al. 4 van de wet van 1 juli 1956 biedt aan de verzekeraar de mogelijkheid vrijwillig in een strafrechtelijke procedure tussen te komen; dezelfde verzekeraar kan hiertoe ook door de derde - benadeelde of door de verzekerde gedwongen worden.

Vermits de kwalificatie «verzekeraar» dan ook zeer limitatief dient geïnterpreteerd, is dergelijke kwalificatie niet op de Staat toepasselijk. (art. 14 § 1 wet van 1 juli 1956).

G., P., S. en B., t./

Belgische Staat (Ministerie van Landverdediging).

Gezien het vonnis waartegen beroep, gewezen op 17 september 1969 door de Correctionele Rechtbank te Hasselt hetwelk:

— de betichte veroordeelt wegens de feiten A en B samen tot een geldboete van 50 frank, gebracht op 1.000 Fr. of 10 dagen vervangende gevangzitting.

— de beide gedaagden solidair veroordeelt tot de strafkosten begroot op de som van 397 Fr.

— de beide gedaagden solidair veroordeelt te betalen aan de burgerlijke partijen:

1. G. de som van 96.000 Fr.

2. P. de som van 5408 Fr.

dit alles met de gerechtelijke intresten en de kosten.

— het vonnis gemeen verklaart aan de Belgische Staat.

Gezien de beroepen tegen voormeld vonnis ingesteld;

Gehoord in openbare zitting en in de Nederlandse taal:

— de heer Voorzitter, in zijn verslag.

— de burgerlijke partijen in hun middelen, ontwikkeld door Meester W., advocaat te Hasselt, voor de G. en G. en door Meester G., advocaat te Hasselt, voor de Belgische Staat.

— De heer Substituut Procureur-Generaal, in zijn vorderingen.

— De gedaagden S. en B. in hun middelen van verdediging, ontwikkeld door Meester Z., advocaat te Hasselt.

Na er over beraadslaagd te hebben:

Overwegende dat de hogere beroepen regelmatig en ontvankelijk zijn;

Overwegende dat de verjaring der publieke vordering in verband met de in de dagvaarding opgenomen samenhangende verkeersovertreding thans ingetreden is, meer dan twee jaar verstreken zijnde sedert 18 september 1968, datum waarop deze overtreding begaan werd;

Overwegende dat de hoofdbetichting ten laste van beklaagde gelegd bewezen is gebleven in het licht van het vóór het Hof gevoerd openbaar onderzoek; dat de uitgesproken straf wettelijk is en een gepaste beteugeling van dit strafbaar feit daarstelt;

Overwegende dat het hoger beroep door de Belgische Staat ingediend de vraag stelt of deze laatste, op grond van artikel 9 der Wet van 1 juli 1956, aldus in hoedanigheid van verzekeraar, vóór een strafgerecht kan opgeroepen worden door een partij die een nadeel ondergaan heeft;

Overwegende dat, naar luid van artikel 14 van dezelfde wet, de Staat ontslagen werd van de verplichting een verzekeringsovereenkomst af te sluiten, onder voorwaarde nochtans zelf al de verplichtingen op zich te nemen die normaliter op een verzekeringsmaatschappij zouden berusten;

Overwegende dat hieruit voortvloeit dat indien de Staat, zoals men het gewoonlijk uitdrukt, zijn eigen verzekeraar is, of beter dat hij zich desgevallend te gedragen heeft zoals het aan een verzekeringsmaatschappij zou horen, hij echter daarom niet met dusdanig organisme kan gelijk gesteld worden, althans niet in verband met de uitzonderlijke toelating door de Wet verleend, een andere partij dan

deze die een burgerlijke verantwoordelijkheid treft in een strafrechtelijke procedure te betrekken; dat dergelijke afwijking van de algemeen geldende beginselen inzake de vorderingen in strafzaken vanzelfsprekend van uiterst enge interpretatie is en dat wanneer de wetgever het woord «verzekeraar» bezigt, hij voorzeker uitsluitend bedoeld heeft die organismen die namens en in de plaats van een andere persoon, dezen verplichtingen inzake schadeloosstelling te vervullen hebben; dat de dagvaarding uitgaande van de n.v. «G. J.» en van P. aldus niet ontvankelijk is;

Om deze beweegredenen,

Het Hof:

zetelende in openbare zitting en uitspraak doende op tegenspraak:

Gelet op de in het bestreden vonnis aangehaalde wetsbepalingen — behalve deze van het Verkeersreglement als niet meer van toepassing ter zake — en op artikel 24 der Wet van 15 juni 1935;

Ontvangt de hogere beroepen;

Bevestigt het bestreden vonnis onder strafrechterlijk oogpunt, vermits de samenhangende overtreding verjaard verklaard wordt en de uitgesproken straf geldt als beteugeling van het hoofdfeit alleen;

Verwijst beklaagde en de burgerlijke verantwoordelijke partij solidair in de beroepskosten jegens de Staat, begroot op de som van 1.285 frank;

Verklaart de rechtstreekse dagvaarding niet ontvankelijk en legt de kosten ervan, in de beide aanleggen, ten laste van de dagende partijen.

NOOT. — Het hierbovenstaand arrest van het Hof van beroep te Luik weigert de Staat als een verzekeraar in de zin van de wet van 1 juli 1956 te kwalificeren. Deze rechtspraak gaat dus in tegen het arrest d.d. 6 mei 1970 van het Hof van beroep te Brussel (R.G.A.R. 43e jaargang, nr. 7, pag. 8476).

BALIELEVEN

Mr. PAUL STRUYE, vijftig jaar advocaat!

Naar aanleiding van zijn gulden beroepsjubileum heeft Mr. Paul Struye op 10 oktober 1970 een diner aangeboden in de salons van de voorzitter van de Senaat. Samen met Mevrouw P. Struye, verwelkomde hij die avond enkele van zijn vrienden-confraters, zijn medewerkers en oud-stagiaires, vergezeld van hun echtgenoten. Om de intieme plechtigheid een nog meer familiaal karakter te verlenen, hadden Mr. en Mevrouw P. Struye hun kinderen en schoonkinderen uitgenodigd mede aan te zitten.

Aan het einde van het diner werd door verschillende aanwezigen het woord gevoerd. In de hem zó eigen sprankelende woorden, die de warmte van een jarenlange vriendschap en waardering lieten doorschemeren, bracht Minister van State en oud-voorzitter van de Senaat, Prof. Mr. Henri Rolin, als eerste de hulde van de vrienden. Hij tekende vooral de gevierde als een man die gedurende vijftig jaren zijn wetenschap en zijn vaardigheid ten dienste heeft gesteld van de verstandhouding onder de mensen en de volkeren.

Opvallend was het in welke mate de carrière van de gevierde en die van de spreker gelijklopend zijn geweest en hoe zij hun krachten hebben besteed aan de meest menselijke aspiratie: de vrede. Mr. Rolin bracht hulde, uit naam van alle aanwezigen, aan Mevrouw Paul Struye. Haar fijne en voorname persoonlijkheid hebben het de

jubilaris mogelijk gemaakt samen met haar een leven op te bouwen dat, aldus besloot spreker, door allen nog lang en vreugdevol wordt gewenst.

Mr. H. Simont, stafhouder der advocaten bij het Hof van Cassatie, schetste de advocatenloopbaan van Mr. Paul Struye: advocaat bij het Hof van Beroep, openingsrede-naar, lid van de commissie en voorzitter van de Conférence du Jeune Barreau te Brussel, lid en secretaris van de Orde van advocaten bij het Hof van Beroep, advocaat en stafhouder bij het Hof van Cassatie. Ook belichtte hij de grote kwaliteiten als mens en als jurist van de jubilaris, daarbij meer bepaald wijzend op zijn verdiensten als advocaat.

Mr. Arnold Bayart, oud-medewerker van Mr. Paul Struye en zelf advocaat bij het Hof van Cassatie, voerde het woord uit naam van de oud-stagiaires; zijn rede was een oprecht en hartelijk dankwoord voor al wat «de patroon» aan de hem toevertrouwde jonge advocaten heeft geboden en geleerd. Mr. Arnold Bayart benadrukte meer speciaal de vorming die de stagiaires van Mr. Paul Struye meekregen en die haar grond vond in zijn grote morele en intellectuele kwaliteiten. De onafhankelijkheid van geest en de immer zich doorzettende zelftucht, het zoeken naar de waarheid en het doorgronden van elk gesteld probleem tot in zijn kleinste aspecten werd er de stagiaires aangeleerd, niet alleen door het woord en de raad, maar vooral door het voorbeeld dat de patroon zelf was en nog steeds gebleven is. Mr. Bayart bood het zeer mooie geschenk aan, waarmee de genodigden de jubilaris hun genegenheid wensten te vertolken. Ook aan Mevrouw Struye werd gezegd hoe zij de jonge medewerkers heeft geholpen door het kabinet Struye tot een waar «huis» te maken.

Mr. Françoise Bernard-Tulkens, de jongste onder de oud-stagiaires, wist vervolgens in een stijlvolle taal de gevoelens van eerbiedige genegenheid te verwoorden die alle oud-medewerkers voor hun patroon gevoelen. Zij huldigde op innemend-vrouwelijke wijze de jubilaris en gaf de aanwezigen het beeld van de patroon: intellect en gemoed, verenigd tot een harmonisch geheel, een waar mens aan wie zovelen de verdere ontplooiing van hun persoonlijkheid te danken hebben.

De heer Pierre Paul Struye, oudste zoon van de gevierde sloeg ten slotte voor de aanwezigen het familiale geschiedenisboek open. Nu eens ernstig, dan met sprankelende humor, tekende hij zijn vader uit in de enkele anecdoten die hij zwierig aan mekaar had gerijgd; de kleine gebeurtenissen uit het familiale leven bevestigden allen in de overtuiging dat Mr. Paul Struye een wijs man is, zelfs wanneer hij zijn levenswijsheid meedeelt in uitspraken die met «humour noir» zijn getint. De heer P.P. Struye liet ook niet na even de rustige moed (o.m. gedurende de bezettingsjaren) en de soms harde vaderlijkheid van de jubilaris te onderstrepen.

In zijn dankwoord herdacht Mr. Paul Struye in de eerste plaats allen die hem genegen waren en die reeds dit leven hebben verlaten, onder wie Mr. Thomas Braun, zijn patroon, Mr. Ch. van Reepinghen, Mr. H. van Leynseele.

Hij groette in het bijzonder Procureur-generaal Prof. Ganshof van der Meersch, als eregast aanwezig op het diner. De jubilaris richtte zich vervolgens tot alle sprekers en, antwoordende op de hulde die zij hem hadden gebracht, belichtte hij de drijfveren die zijn werken en streven hebben geleid. De oud-medewerkers en -stagiaires die hem hoorden, hebben onwillekeurig teruggedacht aan de tijd waarin Mr. P. Struye hun vorming als advocaat had aanvaard; zijn woord werkte verhelderend, zoals weleer, en het is ongetwijfeld met erkentelijkheid dat zij die nieuwe «les» van de patroon hebben gehoord.

De jubilaris betrok, ten slotte, zijn echtgenote en zijn

gezin bij deze viering; door de liefde en de genegenheid die zij hem hebben betoond, hebben zij mede de hulde, die hem werd gebracht, mogelijk gemaakt.

Geachte patroon, Mr. Paul Struye: «ad multos annos»!

A.R.

Gouden Beroepsjubileum te Hasselt Oud-Stafhouder Mr. JAN KONINCKX.

Op 3 oktober huldigde de Balie van Hasselt haar oud-stafhouder M. Jan Koninckx om diens gouden beroepsjubileum als advocaat.

Bij deze gelegenheid sprak de Heer Stafhouder Mr. Raymond Smeets de hiernavolgende rede uit.

Het Rechtskundig Weekblad voegt zijn hartelijkste gelukwensen aan de jubilaris bij de vele huldeblijken die hem werden betuigd.

* * *

Dierbare Jubilaris, Meester Jan Koninckx,

Op 24 september 1920 legde U de eed als advokaat af en op oktober 1920 werd U ingeschreven op de lijst der advocaten.

De Balie achtte het dan ook haar aangename plicht uw gouden jubileum te vieren en U een dankbare en oprechte hulde te brengen.

Ik groet Mevrouw Koninckx en de leden van uw gezin en uw familie, die één zijn in uw rechtmatige vreugde en fierheid.

De Raad van de Orde stelt met genoegen vast dat een talrijk en eminent gezelschap zijn uitnodiging heeft beantwoord.

Hier begroet de Heer Stafhouder in uitstekende bewoordingen de vele hoogwaardigheidsbekleders, magistraten en leden der balies die op de vergadering aanwezig waren om blijk te geven van hun sympathie en waardering voor de jubilaris. Daarop ging hij verder als volgt:

Want, — zo keren we terug tot de verheugende oorzaak van ons samenzijn — vijftig jaar eminente rechtsbeoefening, noeste arbeid, toegewijde dienstverlening, oprechte confraterniteit, en niet het minst, vijftig jaar edel menselijk bestaan, Meester Jan Koninckx, verdienen een bijzondere lofbetuiging. Eminent, noest, toegewijd, oprecht, edel en menselijk zijn als het ware de vleeiende kleuren waarmee het mij, die als stagiair het voorrecht had U nader te leren kennen, gegeven is uw portret te schilderen.

Meester Jan Koninckx werd op 28 juni 1892 te Hasselt geboren als Jean, Philomin, Henri, Marie, één van de zeven kinderen uit het huwelijk Stevens Marie en Koninckx Henri, gerechtsdeurwaarder.

Hier vinden wij een eerste aanwijzing van de verknoktheid van de familie Koninckx met het gerecht.

Na middelbare studies aan het Sint-Jozefscollege te Hasselt, waar uw schranderheid reeds duidelijk tot uiting kwam, begon U in 1912 uw universitaire studies aan de Katholieke Universiteit te Leuven, om er, na eerst nog de wereldoorlog 1914-1918 te hebben meegemaakt als oud-strijder en kriegsgevangene, het diploma van doctor in de rechten te behalen.

Als patroon koos U Meester Henri van Soest, onze hooggeachte Ere-voorzitter van de rechtbank. U vestigde zich in de Maastrichterstraat, in de schaduw van de rechtbank, om er in te blijven, — want de rechtbank zou U volgen naar de Havermarkt — tot U in 1967 op

de Luikersteenweg het prachtige huis, een Meester waardig, zoudt betrekken.

U begon, in de tijd van de grote namen als Stellingwerff, Goethbloets en Geeraerts, bescheiden en hardnekkig vechtend voor uw plaats, maar uw grote gaven van hart en verstand, de wil en de kracht tot harde arbeid, brachten U aan de top.

Bij de oprichting van de Tuchtraad, in 1935, werd U lid van deze raad, waarin U voortdurend, tot 1 september 1970, hebt gezeteld en waarin uw adviezen en zienswijzen, wegens uw grote ervaring van doorslaggevende aard waren.

In 1951 werd U gekozen tot Stafhouder, functie die U uitoefende met groot gezag, met zachte vastberadenheid, met veel gezond verstand en vooral met een grote bezorgdheid voor de essentiële voorwaarden waarin de advokaat waardig zijn vrij beroep kan uitoefenen.

Maar belangrijker dan het waarnemen van deze functies aan onze Balie is het voorbeeld dat U ons en onze samenleving hebt gegeven.

U beseftte, dat het beste wapen van de advokaat in zijn strijd voor het recht, de grondige kennis is van zijn arbeidsveld: het recht.

Dit is een zware opgave. Maar U hebt ze met succes volbracht, voorzeker dank zij uw scherpe intelligentie en uw sterk geheugen maar ook omdat U rustig de tijd nam om de nieuwe, door de ontwikkeling en de vooruitgang van de maatschappij, tot stand gekomen wetten in te studeren, de rechtspraak en de rechtsleer te volgen.

U verklaarde meermaals dat zo de advokaat niet alle wetten kan kennen hij ze minstens moet weten te vinden en te doorgronden in de veelvuldige wetboeken en teksten.

Uw faam als «civilist» is door het ganse land gegaan en voor haast alle hoven en rechtbanken hebt U met succes gepleit. Hoe ingewikkelder de zaak was, hoe beter ze U paste, want wie had er meer doorzicht en geduld dan U?

Voor nieuwe wetgevingen, zoals bvb. handelshuur en landpacht, waart U de advokaat bij uitmuntendheid, en fiskale zaken schrokken U niet af, integendeel! U had er een quasi monopolie van.

Wie vernam dat hij U als tegenstrever kreeg, schreef natuurlijk, zoals het hoorde, dat hij U met genoegen ontmoette, alhoewel hij tegelijk wist welk geduchte tegenstrever klaar stond, want meester Koninckx ontleedde iedere zaak grondig met het mes van zijn kennis en zijn taai geduld, veronachtzaamde geen enkel argument of rechtsmiddel, stoffeerde zijn klare en stijlvolle besluiten met passende rechtspraak, en, vertrouwd met de geheimen van de procedure, wist dikwijls voor een verrassing te zorgen.

Welsprekend in de betekenis van lange volzinnen, ruime gebaren, melodieuze stem, met zo nodig een dramatisch effect, bent U nooit geweest. Maar U verstond toch de kunst om van een ingewikkelde zaak de kern der betwisting klaar te omschrijven en de voorgestelde oplossing, op het eerste gezicht, als logisch te doen voorkomen: is dat ook niet «wel spreken»?

Uw liefde tot de arbeid is, och laat het mij zo toch maar zeggen, het tweede sieraad aan uw kroon. U hebt hard gewerkt, Meester Koninckx, uw arbeidsdag was lang. Tot diep in de nacht brandde het licht op uw kantoor en dit terwijl U reeds 's morgens vroeg waart opgestaan om, overeenkomstig uw overtuiging en uw geloof, ter kerke te gaan.

Vijfdagenweek hebt U nooit gekend en het heeft lang geduurd vooraleer U ertoe besloot 's zomers een kort verlof te nemen.

U had ook geen behoefte om Europa en de continenten te doorkruisen want U oordeelde zoals onze nuchtere

vlaamse spreuk: «oost-west, thuis best». Wat de zondagrust betreft, hebt U, zoals trouwens ook andere confraters, het laatste concilie niet afgewacht om volgens uw eigen geweten te beslissen of U al dan niet aan de arbeid mocht.

Voor al te bewonderen was de rust en de kalmte van uw arbeid. Het beste bewijs daarvan is uw mooi geschrift, altijd leesbaar, steeds regelmatig, tot zelfs in uw handtekening die U zonder enige haast plaatst.

Magistraten en tegenstrevers hebben uw getypte besluiten kunnen appreciëren. Alleen stagiairs en medewerkers weten met welke onverstoorbare kalmte en orde U uw besluiten hebt neengeschreven.

Eénzelfde rust legde Meester Koninckx aan de dag bij het ontvangen van zijn cliënten, die er werkelijk koning waren, en alle tijd kregen om, zij het voor een tweede of derde keer, hun geval uit te leggen. Rustig zijn pijp rokend, terwijl hij aandachtig luistert, kijkt Meester Koninckx nu en dan over zijn bril, die ietwat naar onder is geschoven, naar de klant en tegelijkertijd naar het dossier of het boek dat hij raadpleegt.

Alleszins ondergaat ook de cliënt de sfeer van rust en vertrouwen die Meester Koninckx uitstraalt en hij gaat gerust of gekalmeerd naar huis.

Hoeveel cliënten U zo ontvangen hebt, bijgestaan en geholpen, zult U zelf bij benadering niet kunnen bepalen maar door deze toegewijde dienstverlening hebt U zich ook sociaal uitermate verdienstelijk gemaakt.

U waart trouwens geen intellectueel in een toren van ivoor.

Het feit dat U mede-stichter bent van de middenstandsbeweging, van de oudste coöperatieve van middenstanders en van kredietinstellingen voor middenstanders in Limburg, onderstreept uw sociale gebondenheid.

Voor een advokaat is de confraterniteit heilig. Deze plicht, waarvan men alleen de juiste betekenis begrijpen kan wanneer men het beroep van advokaat zelf uitoefent, hebt U meer dan vervuld. Hoeveel confraters hebben niet op uw wetenschap beroep gedaan en hoe dikwijls hebt U ze ook niet geholpen met een advies of een wenk.

Aan de activiteiten van de Balie en de Jonge Balie hebt U altijd deelgenomen en uw aanwezigheid werd steeds op prijs gesteld, niet het minst door de jongeren, die vaststelden dat U flink kon meedoen en op gastronomisch gebied helemaal niet puriteits waart aangelegd.

Het is in deze geest van confraterniteit en van beroepsverantwoordelijkheid dat U aanvaard hebt als een eer, maar ook als een ware taak, «patroon» te zijn voor niet minder dan «vierenvertig» stagiairs. Het was niet te verwonderen dat zoveel jonge advocaten U als leermeester verkozen, daar ze daadwerkelijk gelegenheid kregen het kleine, maar ook het grote werk van een advocatenkantoor te leren en tevens van nabij het voorbeeld van een groot confrater te zien.

En niet alleen het voorbeeld van een groot advokaat, maar ook van een edel mens. In uw omgang hebt U steeds een onvergelijkelijke minzaamheid en verdraagzaamheid getoond. Wie van uw stagiairs heeft U ooit kwaad gezien, de stem horen verheffen.

In uw successen waart U bescheiden, in uw tegenslagen kalm.

Uw goede inborst van diep kristelijk mens gaf aan uw gevoelens een sereniteit die U onverstoorbaar vreugdevol en minzaam maakte. Het is ook deze minzaamheid die het kenmerk is van uw voorbeeldig gezin.

Meester Koninckx had, zoals in al zijn zaken, zich rijpelijk beraad alvorens een levenspartner te kiezen.

Wanneer uiteindelijk het «roze dossier» ingestudeerd was deed hij dan ook de beste zaak van zijn leven: een jonge en liefvallige echtgenote, die hem in voorspoed en tegenslag, met takt en kennis, met liefde en toewijding ter zijde zou staan.

De vrucht van deze liefde is dan ook geweest, een mooi en talrijk kroost waarop U terecht trots bent. Twee van uw zeven kinderen vervoegden de rangen van de Balie. Het moet voor U een grote tevredenheid zijn uw enige zoon Johan naast U aan onze Balie te zien om de gerechtelijke traditie van uw familie verder te zetten.

Dierbare Jubilaris, een halve eeuw is alzo, te snel wellicht, maar goed gevuld voorbij gegaan.

U hebt in deze halve eeuw veel zien gebeuren en veranderen, waaronder zelfs, langzaam maar zeker, de voornaam van advocaat Koninckx, van Jean, over Jan, naar Johan.

In alle ernst nu, uw stijgende loopbaan, gebaseerd op schranderheid en energie, is als het ware een weerspiegeling van de onweerstaanbare groei en ontplooiing die ons volk en ons land hebben gekend.

U hebt ons beroep uitgeoefend op een wijze die U tot eer strekt en ons met fierheid vervult. Wat men ook soms denkt en zegt van ons beroep, het staat vast, dat de onafhankelijke advocaat één van de peilers is waarop een vrije en menselijke samenleving is gebouwd.

Dierbare Confrater, Meester Jan Koninckx, U vandaag te kunnen huldigen omwille van uw grote verdiensten en uw uitzonderlijke persoonlijkheid, was onze innige wens.

Voor de toekomst moge de Heer U nog lang in goede gezondheid bewaren, omringd door de liefde van uw echtgenote, uw kinderen en uw steeds stijgend aantal kleinkinderen, maar ook verzekerd van onze warme sympathie en hechte vriendschap.

Lang leve Meester Jan Koninckx!

Viering van het honderdjarig bestaan van de Conferentie der Jonge Balie te Brugge - Vrijdag 23 oktober 1970.

Om hoogdag te vieren wist Brugge zich met regen te sieren. Ter vierscaere van het Brugse Vrije, waar vroeger de stemmen van crichouders, schepenen en baljuws weerklonken, maakte de Conferentie van de Jonge Balie zich klaar om de Koning te ontvangen.

Onder luid applaus van de genodigden deed Hij zijn intrede in de historische assisenzaal — waar de lampen van de vele persfotografen flitsten om deze unieke gebeurtenis op de gevoelige plaat te brengen — omringd door Kamervoorzitter A. Van Acker, Minister Vranckx van Justitie, Gouverneur Van Outryve d'Ydewalle van West-Vlaanderen, de Bisschop van Brugge, Mgr. De Smedt, de Deken van de Nationale Orde van Advocaten, Mr. Gilson de Rouvroux en talrijke andere vooraanstaande persoonlijken.

De Voorzitter van de Conferentie van de Jonge Balie te Brugge, Mr. Walter Weyts, bedankte de koning voor zijn aanwezigheid. In zijn rede herinnerde hij er verder aan, dat het op 22 november e.k. precies 100 jaar geleden zal zijn dat de Conferentie van de Jonge Balie te Brugge werd opgericht. Hij verleende daarop het woord aan de feestredenaar, Mr. William De Becker, gewezen Voorzitter van de Conferentie, die als onderwerp had gekozen: « Recht spreken in 't Brugse Vrije ».

De tekst van deze spreekbeurt, die een zeer verdiend applaus te beurt viel, wordt opgenomen in een der eerstkomende nummers van het Rechtskundig Weekblad evenals de teksten van de toespraken van de stafhouder, Mr. Maurice Depuydt, en van de Voorzitter van de Conferentie.

Zodra de zitting geheven was begaven alle genodigden zich naar het stadhuis, waar een schitterende receptie werd aangeboden in de Gotische zaal en waar de Koning zich met menig advocaat en vanzelfsprekend met menig magistraat onderhield.

In een koninklijke stemming werd 's avonds een koninklijk banket geserveerd.

Bij de klassieke tafelspeeches viel het op, dat de Voorzitter van de Vlaamse Conferentie bij de Balie te Antwerpen zich tijdens die heuglijke dag reeds het Brugs accent had weten eigen te maken.

In de euforie van het grote feest werden niet te tellen glazen geleedigd op de gezondheid van de honderdjarige, aan wie alle aanwezigen een lang bestaan bleven toewensen.

Toen we langs de eenzame reien huiswaarts keerden en aan deze memorabele dag terug dachten klonken de verzen van Guido Gezelle in ons hart:

*Den avond komt zo stil, zo stil
zo traagzaam aangetreden,
dat geen en weet, wanneer de dag,
of waar hij is gegleden.
't Is avond, stille... en, mij omtrent,
is iets, of iemand, onbekend,
die, zachtjes mij beroerend, zegt:
« 't Is avond en 't is rustens recht. »*

D.W.

Conferentie der Jonge Balie te Leuven.

De Conferentie der Jonge Balie te Leuven zal haar plechtige openingszitting houden op zaterdag 14 november a.s. om 15 u. in de zittingszaal der Burgerlijke Rechtbank in het gerechtsgebouw te Leuven.

Mr. Guy Michel zal de openingsrede houden. Hij koos als onderwerp « Roger Vandeveldt en de wet van 1 juli 1964. »

Conferentie der Jonge Balie te Dendermonde.

De Conferentie der Jonge Balie van Dendermonde zal haar plechtige openingsvergadering houden op zaterdag 12 december a.s. te 15 u. 30 in het Justitiepaleis te Dendermonde.

Mr. Christian Rasschaert zal de openingsrede houden met als onderwerp « Vergelijkend Amerikaans en Belgisch strafrecht ».

Te 20 u. zal het traditioneel banket plaats hebben in het restaurant « De Gulden Schaduw » te Waasmunster.

* * *

Het bestuur van de Conferentie werd voor het jaar 1970-71 samengesteld als volgt:

Voorzitter: Mr. Roger Guns; ondervoorzitter: Mr. Wilfried Beck; secretaris: Mr. Herman Heyvaert; penningmeester: Mr. Guy Van Hulse; leden: Mr. Ruyssinck Willy, Mr. Mertens Rose-Marie, Mr. Van Waesberghe Guy.

MEDEDELINGEN

Perikelen Gerechtelijk Wetboek.

Gezien de inwerkingtreding van het laatste deel van het Gerechtelijk wetboek m.b.t. de rechterlijke organisatie en bevoegdheid kunnen vragen, bedenkingen, kritieken aan de redactie van het Rechtskundig Weekblad worden doorgezonden.

Deze zullen alsdan met de nodige commentaar worden gepubliceerd.

Rijksuniversiteit te Gent.

Studiedag over het procesrecht in de Nieuwe Arbeidsgerechten.

Op zaterdag 28 november e.k. wordt door het Seminarie voor privaatrechtelijk procesrecht van de Rijksuniversiteit te Gent (Prof. M. Storme) in samenwerking met het Seminarie voor sociaal recht (Prof. H. Lenaerts) een studiedag georganiseerd over het procesrecht in de nieuwe Arbeidsgerechten. Deze studiedag wordt gehouden te Gent en is hoofdzakelijk bestemd voor magistraten van het rechtsgebied van het Arbeidshof te Gent (Oost- en West-Vlaanderen). Andere belangstellenden die er om verzoeken kunnen een uitnodiging bekomen. De vraag wordt gericht aan het Seminarie voor privaatrechtelijk procesrecht, Paddenhoek, Gent.

Vrije Universiteit te Brussel

In de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel, werd de externe vacature afgekondigd van de cursus: « Juridische organisatie van het kredietwezen » (20 u. - enige proef van de licentie in het notariaat).

Sollicitaties met curriculum vitae (in 2 exemplaren) en publicaties, worden ingewacht tot 20 november 1970 bij de Heer Rector van de Vrije Universiteit Brussel, A. Buyk-laan 105, 1050 Brussel.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor privaatrecht, jg. 1970 - nr. 3.

Puelinckx-Coene M., De commoriëntenleer, een voorbijgestreefde theorie. — Wymeersch E., De chèquekaart in België. Juridische aspecten. — Dillemans R., Schenkingen en testamenten. — Boekbespreking.

Omnilegie, jg. 1970 - juli.

Rechtspraak.

Tijdschrift voor gemeenterecht, jg. 1970 - nr. 9.

Verkiezingen (gemeente). — Belastingen (gemeente). — Onverenigbaarheden, Verbodsbepalingen. — Openbare Onderstand (commissie van). — Politie.

Nederlands jursitenblad, jg. 1970 - nr. 36.

Mr. J.M.H. Dassen, De constitutionele macht des konings en het parlementaire stelsel. — Mr. P.J. Baauw, De overheid heeft behoefte aan privacy (II, slot). Opmerkingen en mededelingen: Mr. E.C.M. Jurgens, Rechterlijk toetsingsrecht en procedure van grondwetsherziening. — Mr. J.L.M. Elders, Politieke rechtspraak of juridische oogkleppen? — Mr. J.W. van der Zanden, De bescherming van aandringen van aardrijkskundige herkomst. — Mr. Th.L. van der Veen, Informaties uit handelsregister geven onvoldoende betrouwbaar beeld van de positie van aldaar ingeschreven bedrijven. — Prof. mr. A.P. Funke, Hervatting van een proces na overlijden of verlies van betrekking van de gestelde procureur. — Dr. mr. H.F.W. Luiking, Een koninklijke N.V.

Weekblad voor privaatrecht, notaris-ambt en registratie, jg. 70 - nr. 5102.

Mr. A. Bockwinkel, Over de zegeningen van een opgedrongen echtscheiding (II, slot). — Prof. mr. A. van Oven,

Overzicht der Nederlandse Rechtspraak: — Vennootschapsrecht (I). — Tijdschriften. — Berichten en mededelingen (bevattende o.a. een mededeling van dr. F.W. Hondius over « Het 'Directory of European Foundations' - een nieuw informatiesysteem voor stichtingen in Europa »). — Broederschap der Candidaat-Notarissen. — Benoemingen, Overlijden, enz.

Ars aequi, jg. 1970 - 9 oktober.

Code Civil en Common Law in het Westafrikaans Oerwoud. E.J. Rotshuizen. — Prof. mr. H. Cohen Jehoram. Ars longa vita brevis Joannes van der Linden. — Rechtsvraag. — Actualiteiten. — Boekaankondigingen. — Tijdschriften. — Jurisprudentie. — Ad valvas.

Advocatenblad, jg. 1970 - 9 oktober.

Jhr. Mr. F.F. Hooft Graafland, La critique est aisée, l'art est difficile. — Mededelingen van de Deken. — Jhr. Mr. J.A.E. Van Der Does, Maastrichtse impressies. — Overlegging van pleitnota's van eerdere instanties. — Jhr. Mr. J.A.E. Van Der Does, Rechtsbijstand aan on- en minvermogenen. — Mr. J. Hollander, Fiscaal bulletin XII. — Mr. J.C. Schultz, Wanbetaling door Duitse cliënt. — Mevr. Mr. W.L. De Koning-Beij, Antwoord aan de commissie herziening echtscheidingsrecht. — Griffierechten. — Mr. J.R. Voûte, Section on Business Law. — Prof. Mr. O.A.C. Verpaalen, Openbaarmaking van de straf, al dan niet met de gronden op welke zij berust. — Hof van Discipline. — Onder het Parthenon. — Mededelingen. — Personalialia. —

Maandblad voor ondernemingsrecht, jg. 1970 - nr. 10.

Mr. W. Westbroek: Toepassingsgebied van artikel 36 van het Wetboek van Koophandel. — Mr. J.A.W. Schwan: Het vennootschapsrecht en de Europese Gemeenschappen. — Prof. Mr. P. Sanders: The Participation of Labor in the Control of Dutch Enterprises. — Mr. F. Molenaar: Geen rechtspersoonlijkheid voor het C.O.C.

Journal des Tribunaux, jg. 1970 - nr. 4716.

Leon Goffin et Arlette Burlion. — Le Droit communautaire prévaut-il sur le droit national? — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

Revue pratique du notariat belge, jg. 1970 - nr. 2571.

Le remembrement légal des biens ruraux. — Législation. — Notariat. — Renseignements divers.

Recueil de jurisprudence du droit administratif et du Conseil d'Etat, jg. 1970 - nr. 2.

J. Fortpiet. Déficiences des documents de l'adjudication. — Jurisprudence du Conseil d'Etat. — Bibliographie.

Revue de l'administration et du droit administratif de la Belgique, jg. 1970 - nr. 10.

M.A. Flamme, Vers la codification de la procédure administrative.

Répertoire fiscal, jg. 1970 - nr. 5154-5203.

Etudes et chroniques. — Législation. — Jurisprudence. — Documentation étrangère et internationale. — Documents et références.